

- **Slinné žlázy dutiny ústní a slina**
  - Obecná stavba slinných žláz
  - Velké slinné žlázy - topografie, stavba a popis
  - Přehled malých slinných žláz
- **Základy srovnávací anatomie zubů**
- **Dentice** - zuby a okolní struktury (základní pojmy), značení zubů, směry
- **Základní data o složení a vlastnostech tvrdých tkáních zubu**
- **Přehled metod užívaných ke studiu mikroskopické stavby zubů** (výbrusy, řezy z odvápněných zubů, SEM)

Slinné žlázy, glandulae salivariae

exokrinní žlázy s řídkou vodnatou, hlenovitou nebo smíšenou sekrecí

slina (saliva)

většina je ektodermového původu a vznikla proliferací ektodermu stomodea do okolního ektomezenchymu

dělí se:

- **malé (neopouzďené)** - vloženy do **tela submucosa**, počet 800 až 1000
- **velké (opouzďené)** - 3 páry - **gl. parotis, gl. submandibularis a gl. sublingualis** / souhrnná hmotnost 60-90 g

všechny dohromady vyprodukují cca **0,7 až 1,5 l sliny/den** (malé - 10 %, velké 90 %)

Obecná stavba slinných žláz

2 složky: **vazivo** a **žlázový epitel (tkáň)** neboli **parenchym**

u velkých žláz vazivo zhuštěno v **pouzdro** a **septa**, která člení parenchym na **lalůčky**

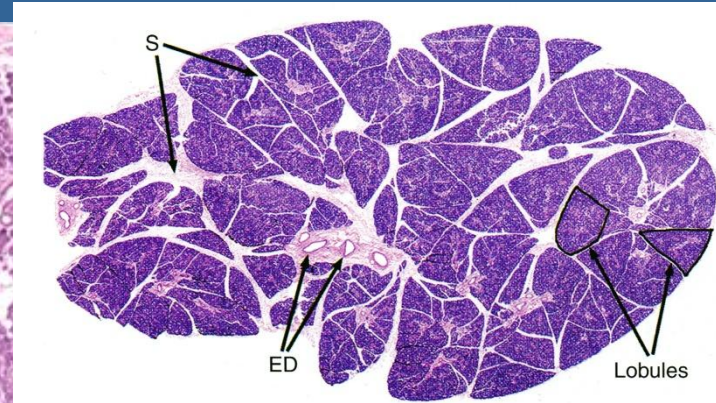
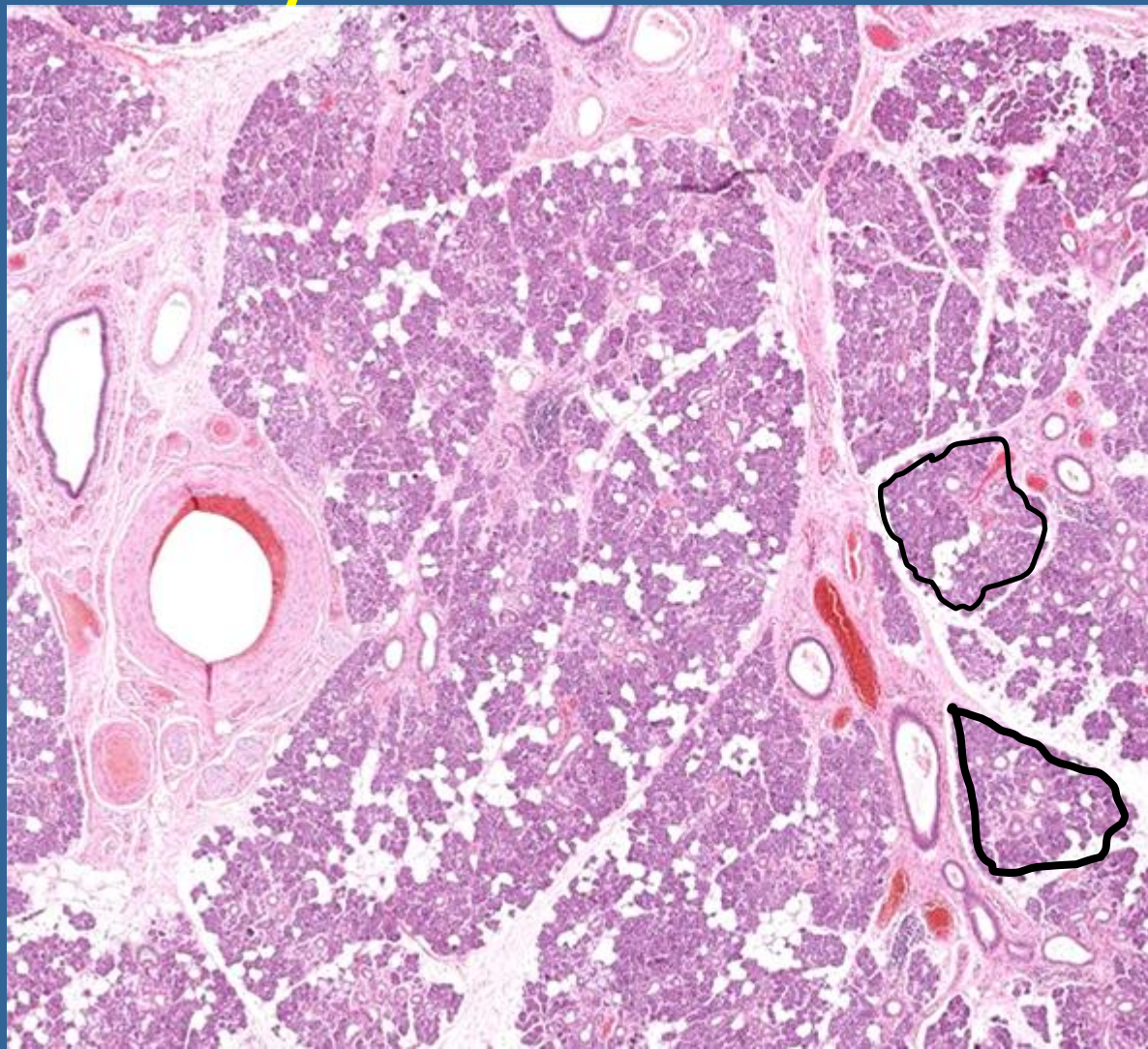
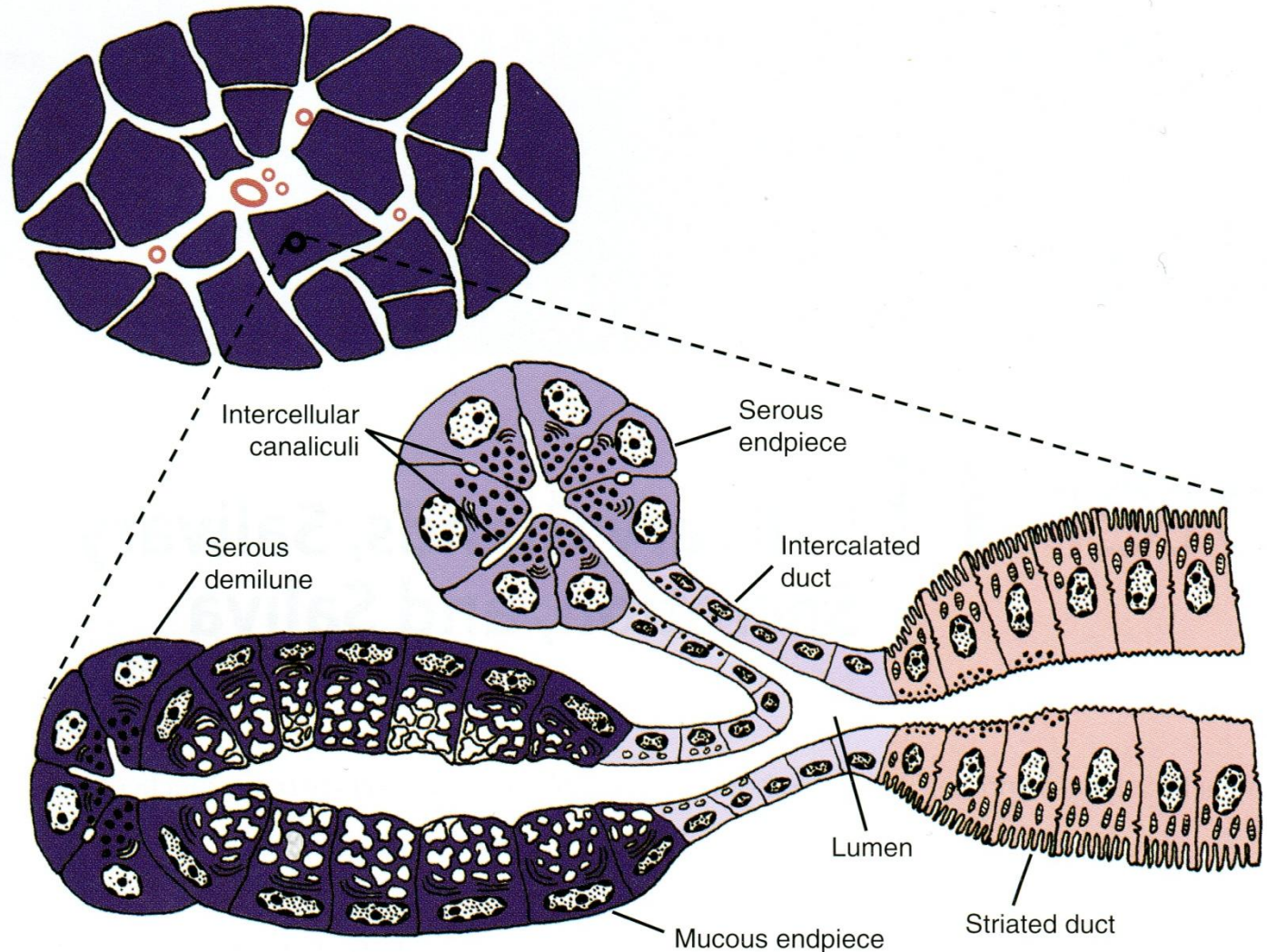

Figure 11.2 Submandibular gland illustrating lobular organization of the gland. Individual lobules (two examples are outlined) are separated by connective tissue septa (S) containing excretory (interlobular) ducts (ED), blood vessels, and nerves.

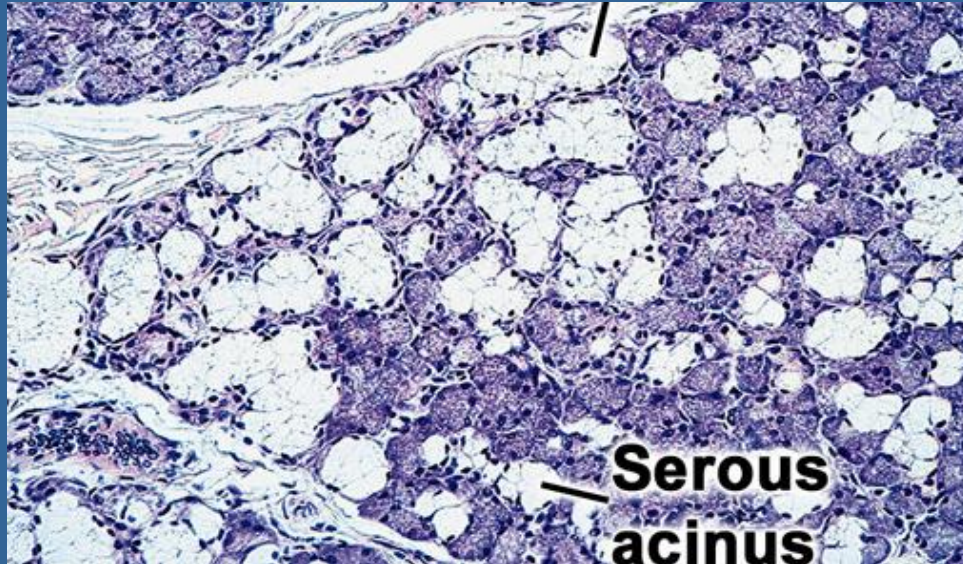
Stavba lalůček

- **sekreční oddíly:** serózní aciny, mucinózní tubuly, tubuly se serózními lunulami (Gianuzziho, von Ebnerovy) - tubuloacinární jednotky
- **vsunuté a žíhané vývody (intralobulární vývody)**

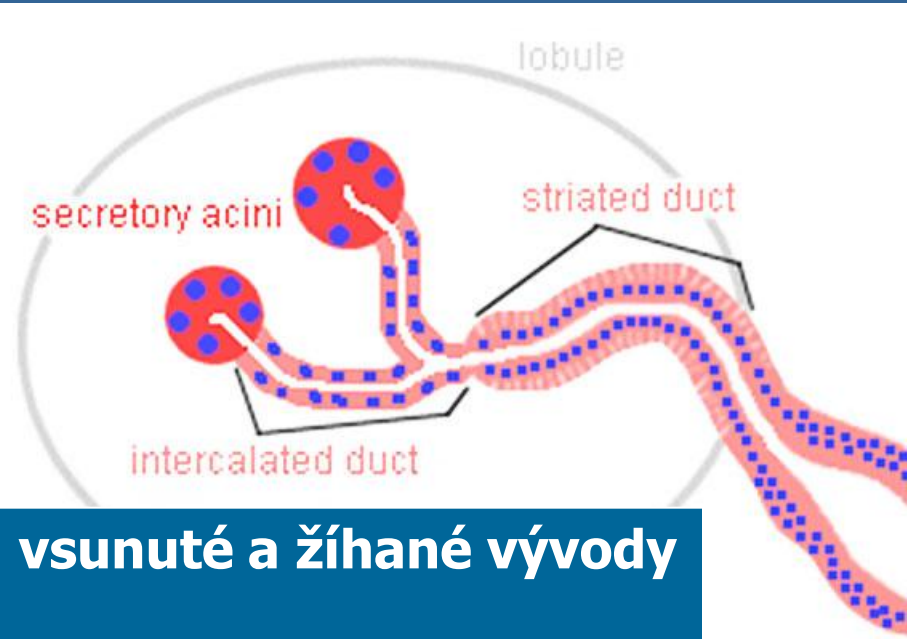
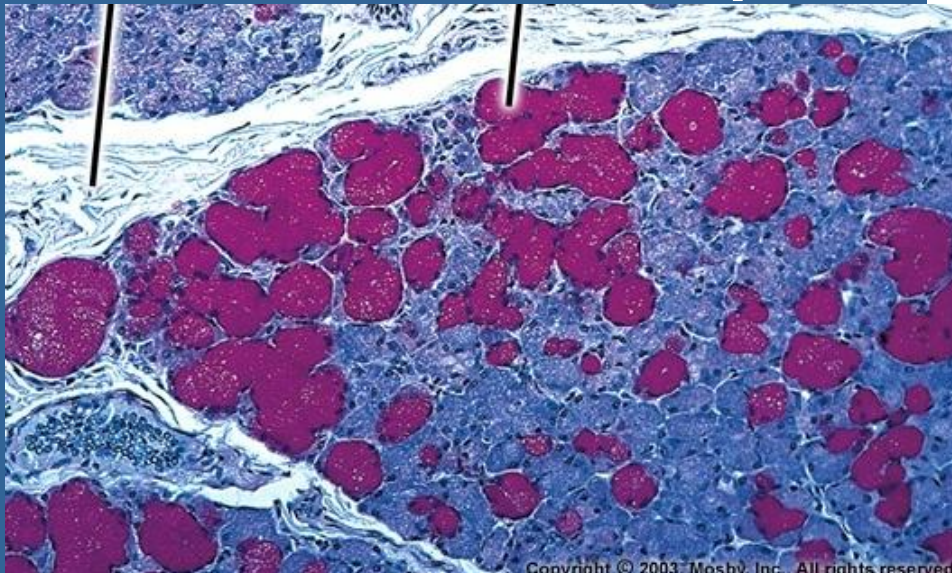

Stavba lalůček

mucinózní tubuly

vsunuté a žíhané vývody

Stěna sekrečních oddílů:

- bazální membrána
- myoepitelové buňky
- žlázové buňky

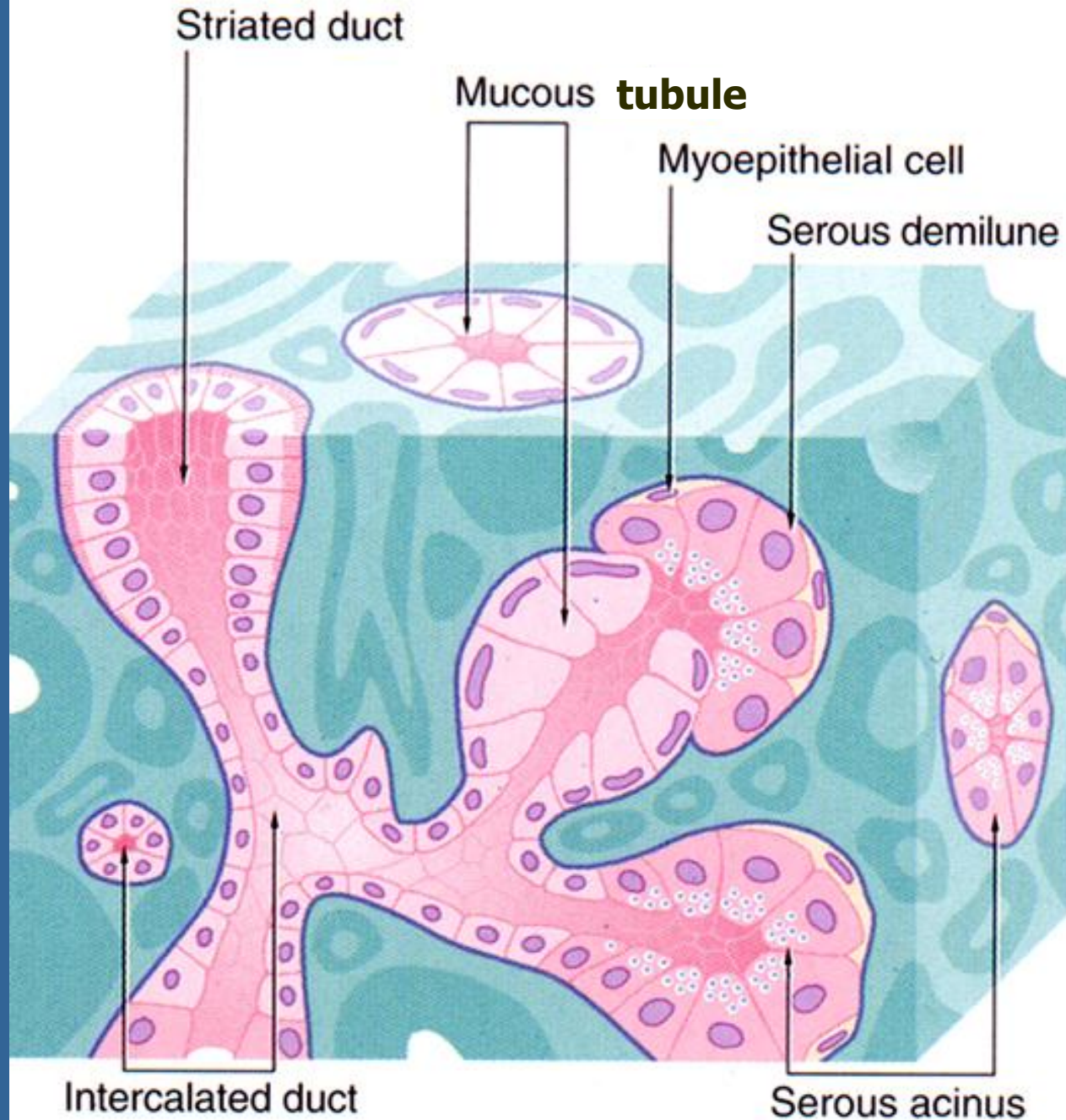
Stěna intralobulárních vývodů:

VSUNUTÉ výv.:

- bazální membrána
- myoepitelové buňky
- buňky krycího epitelu

ŽÍHANÉ výv.:

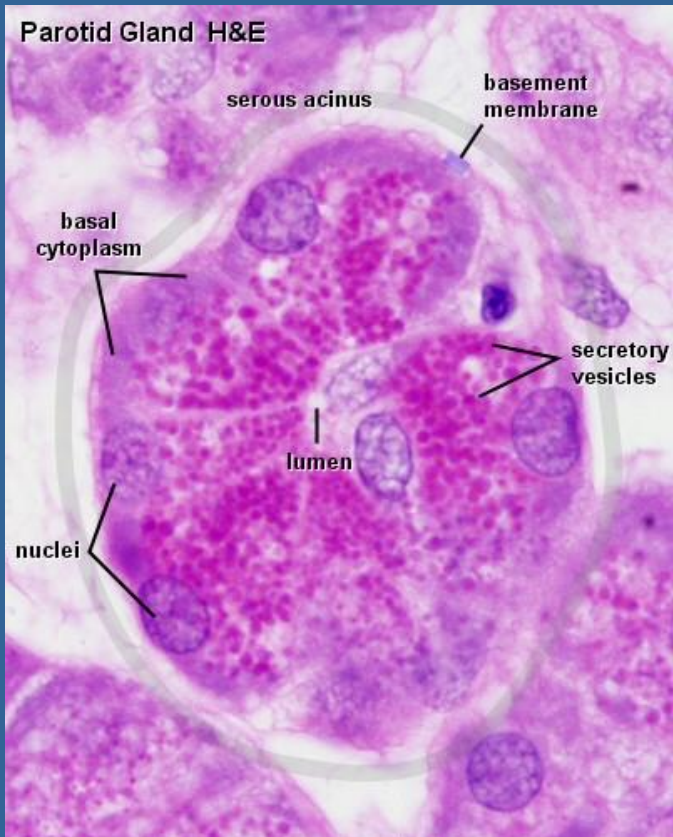
- bazální membrána
- buňky krycího epitelu

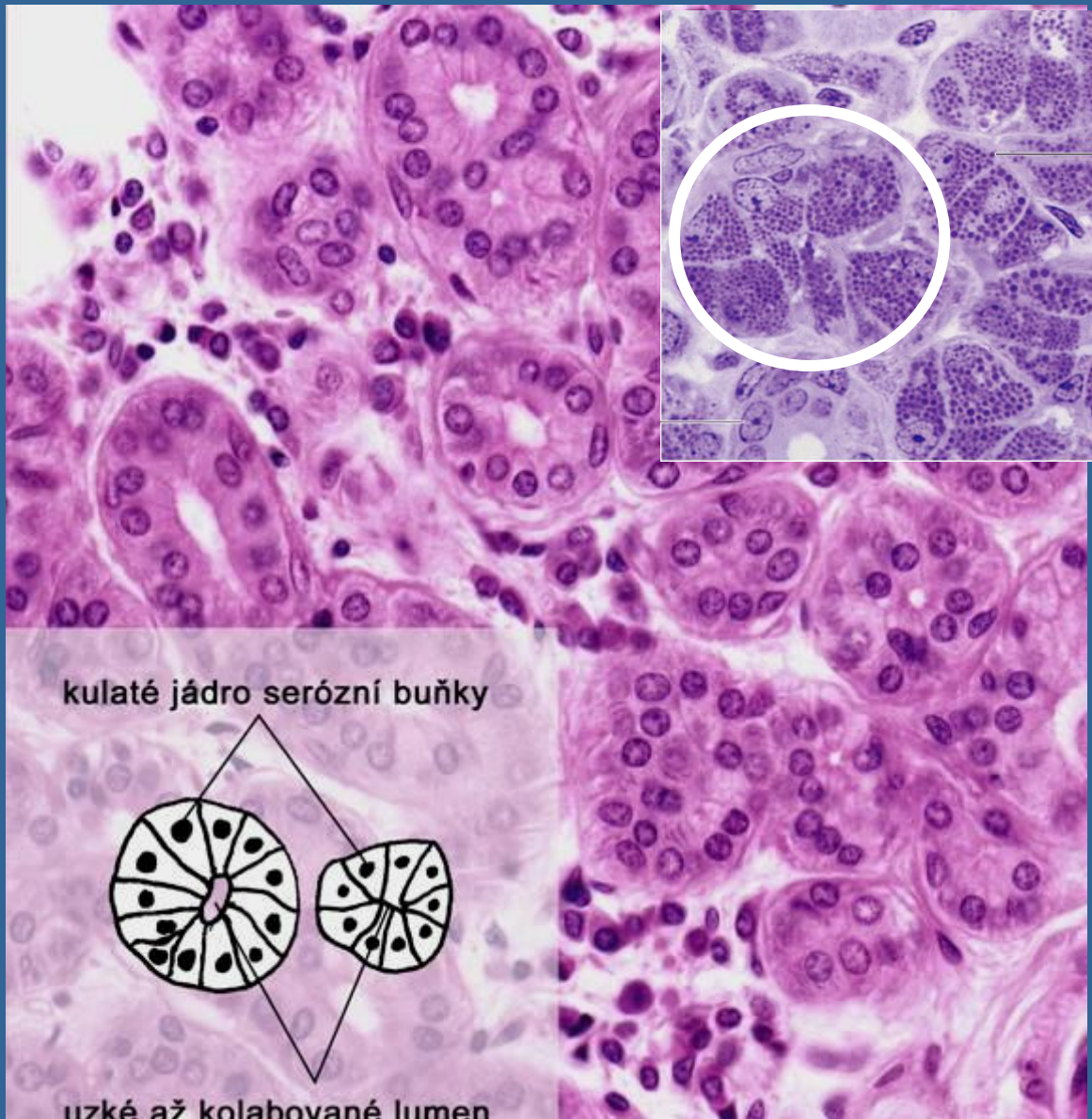

Serózní aciny

kulovité až ovoidní váčky (60 – 150 μm) s úzkým lumenem
stěna: **bazální membrána, myoepitelové buňky, serózní buňky**

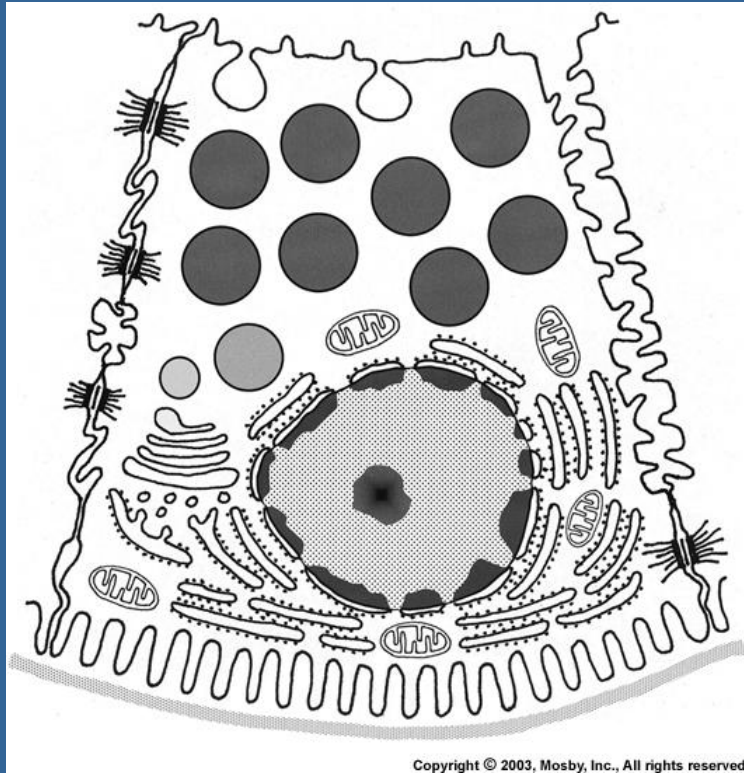

serózní váček

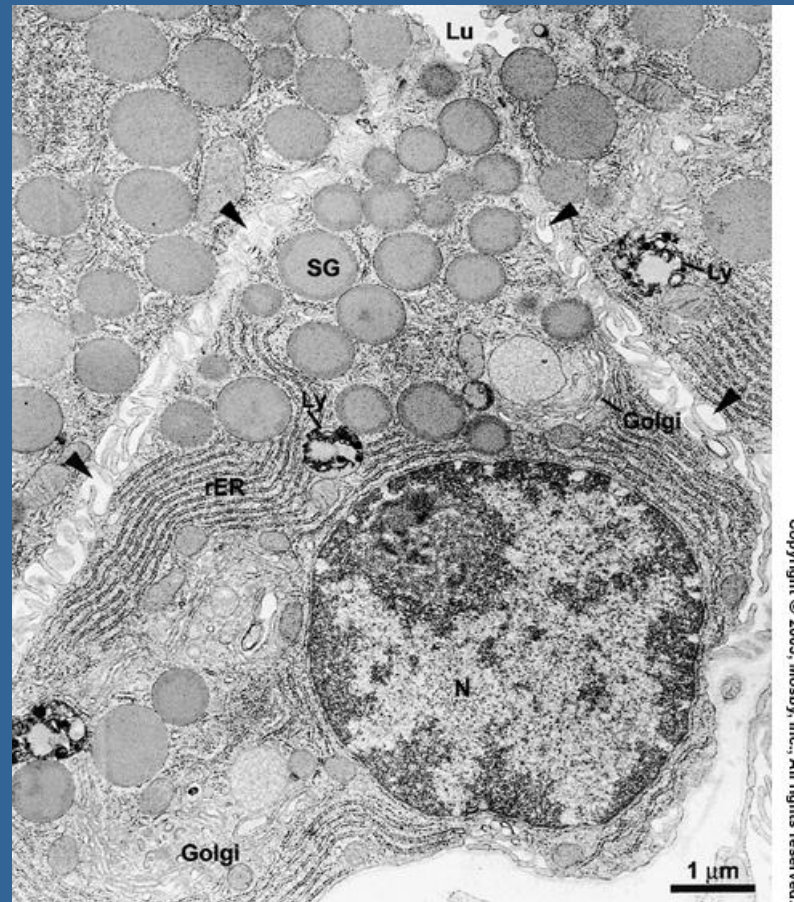

zaobleně trojboký až pyramidový tvar, při bázi kulovité jádro
infranukleární cytoplazma bazofilní (GER, volné ribosomy, mitochondrie)
supranukleárně - eozinofilní sekreční zrna /zymogenní = **proenzymová**
(zymogen = neaktivní enzymový prekurzor)

serózní buňka - schéma

**řidký až vodnatý sekret, obsahující hlavně bílkoviny
a enzymy**

Parenchym slinné žlázy potkana: SA–serózní acinus, SG–sekreční granula, K–kapilára. TEM, primární zvětšení 1 500x

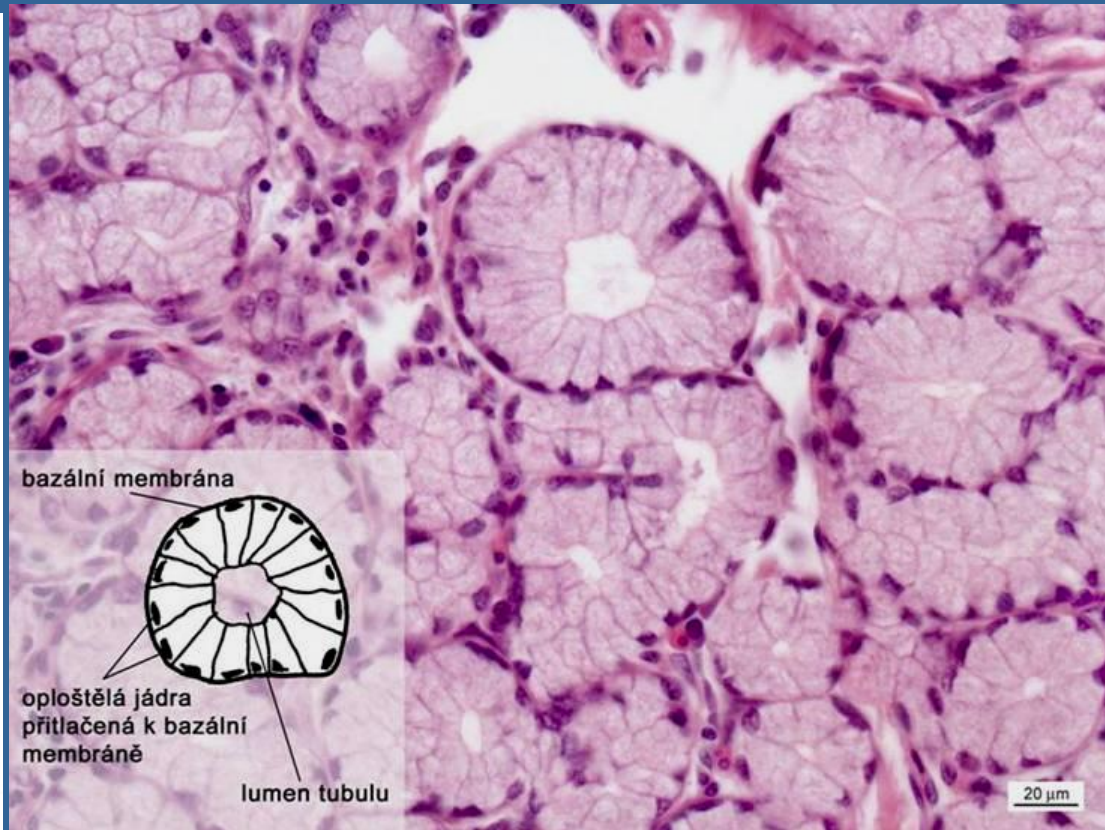
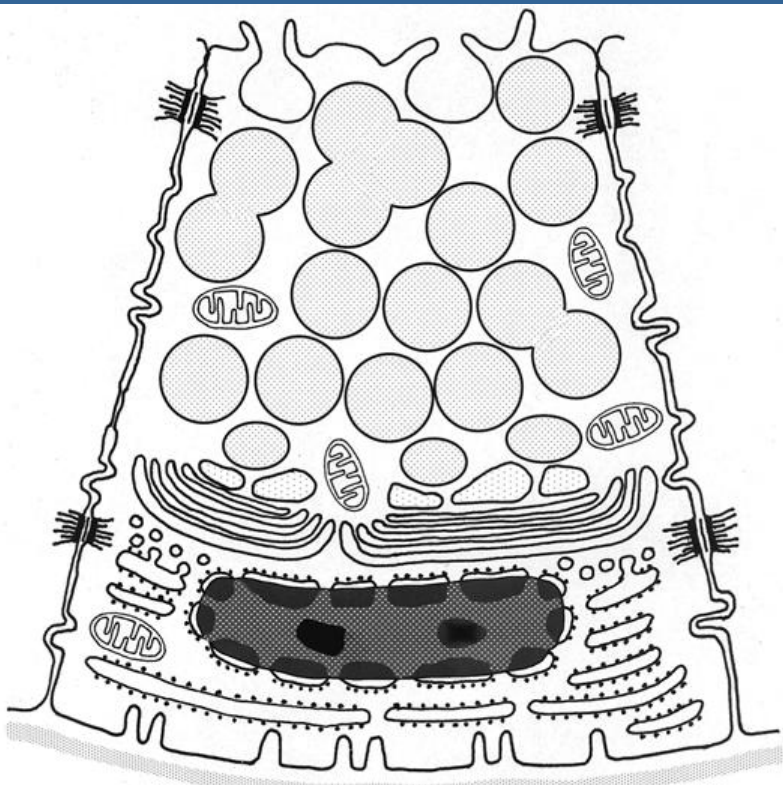

Mucinózní tubuly

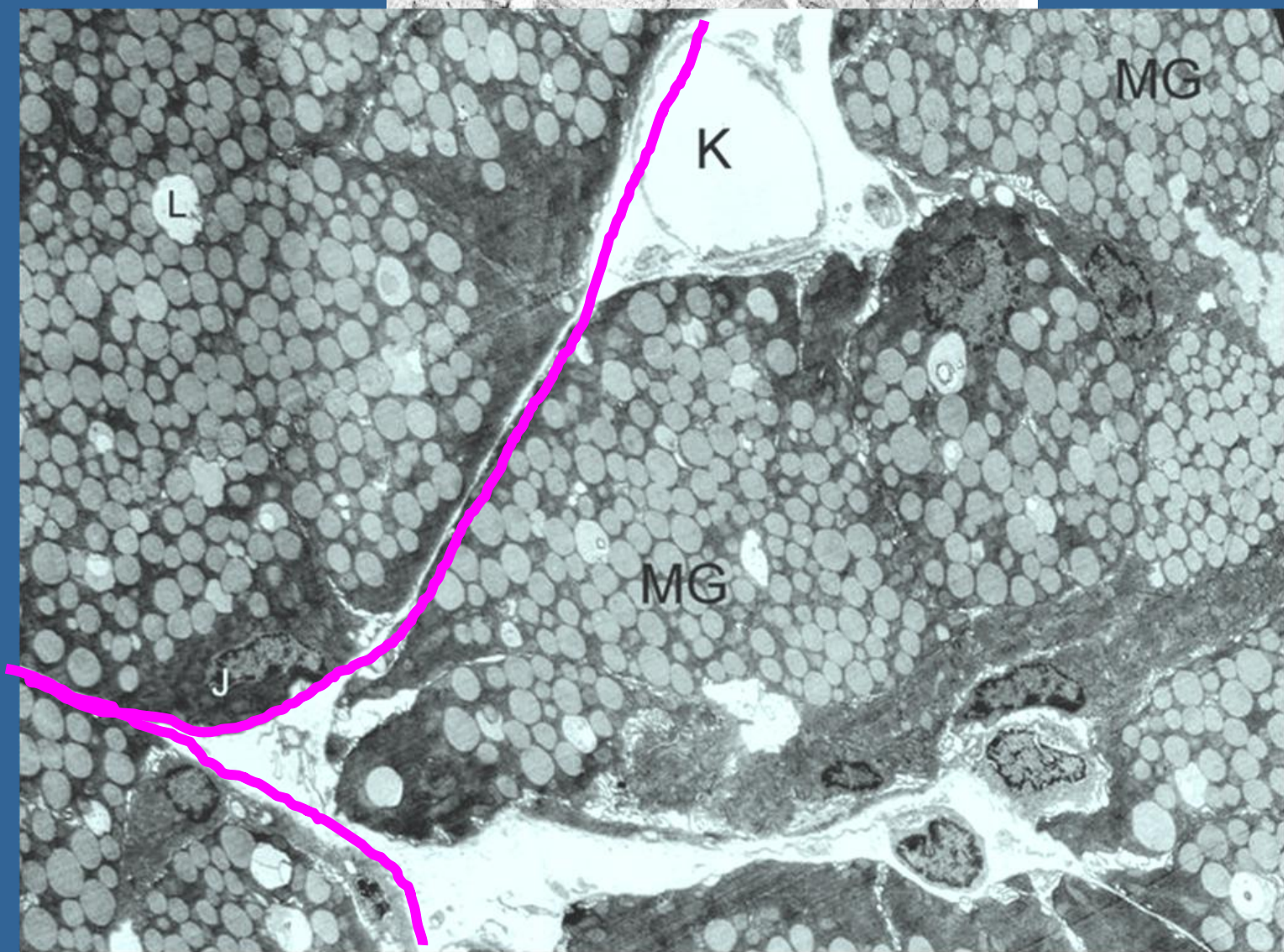
obvykle větší průměr než serózní aciny (cca 200 μm), lumen vždy zřetelné na řezech zastiženy příčně, šikmo nebo podélně

stěna: **bazální membrána**, **myopitelové buňky**, **cyлиндrické buňky** s oploštělými jádry apoxy vyplněny **zrny mucinogenu** - po vyloučení se mění ve vazký hlen - **mucin** (sestává z polypeptidového jádra, které je vysoce glykozylováno)

2 druhy mucinu: vysokomolekulární mucin **MUC 5B** a nízkomolekulární mucin **MUC 7** buňky mucinózních tubulů gl. submandibularis - produkují navíc protein zvaný **trefoil faktor 3 (TFF 3)** - stimuluje regeneraci epitelu orální sliznice

Parenchym slinné žlázy potkana: L- lumen mucinózního tubulu, J – jádro mucinózní buňky, MG-mucinózní granula, K- kapilára. TEM, primární zvětšení 1 050x

Tubuly se serózními lunulami

(Gianuzziho, von Ebnerovy) - tubuloacinární jednotky

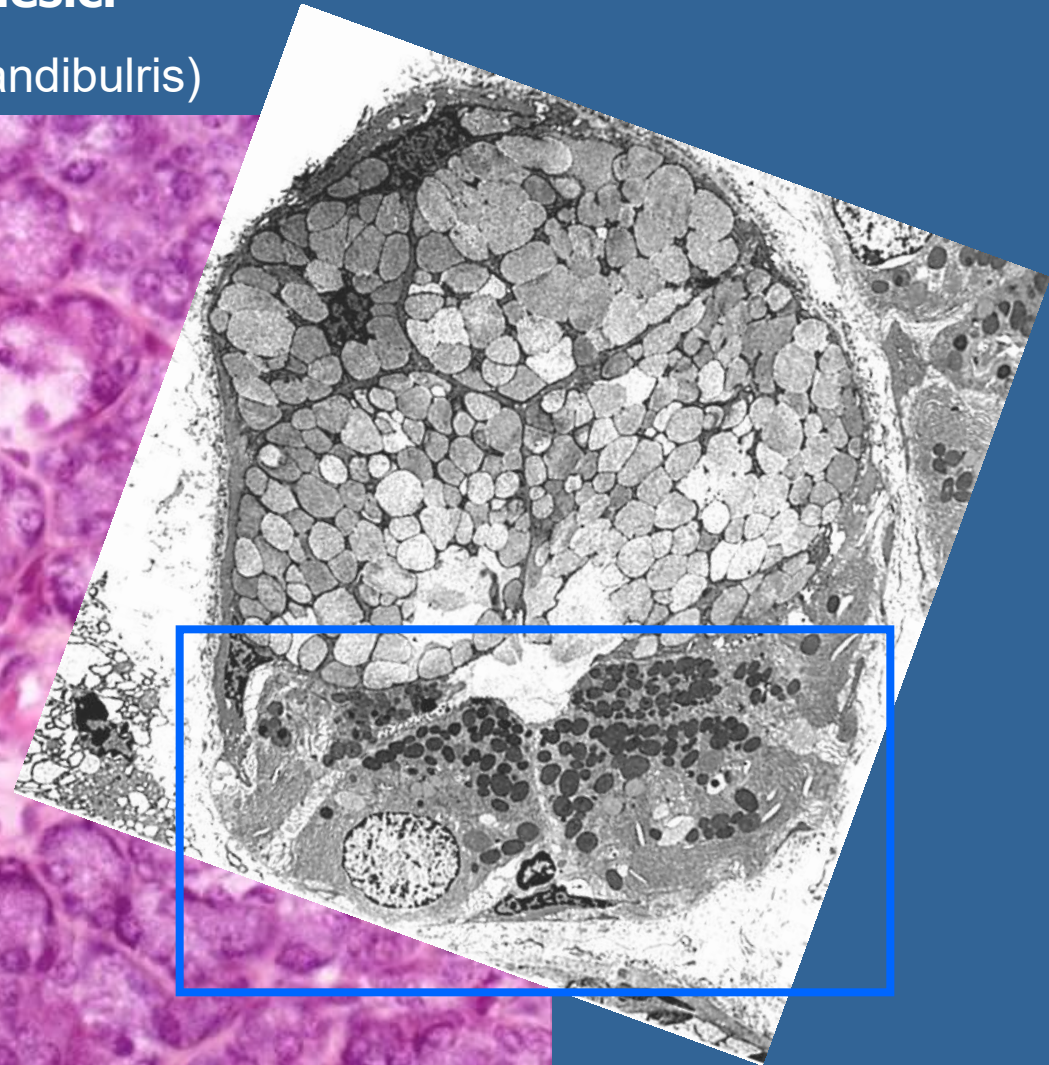
lunula = agregace serózních buněk na jednom nebo obou koncích mucinózní trubičky, podobá se srpku nebo půlměsíci

u žláz smíšeného typu (např. gl. submandibularis)

mucinózní buňky

Gianuzziho lunuly
(serózní buňky)

20 μm

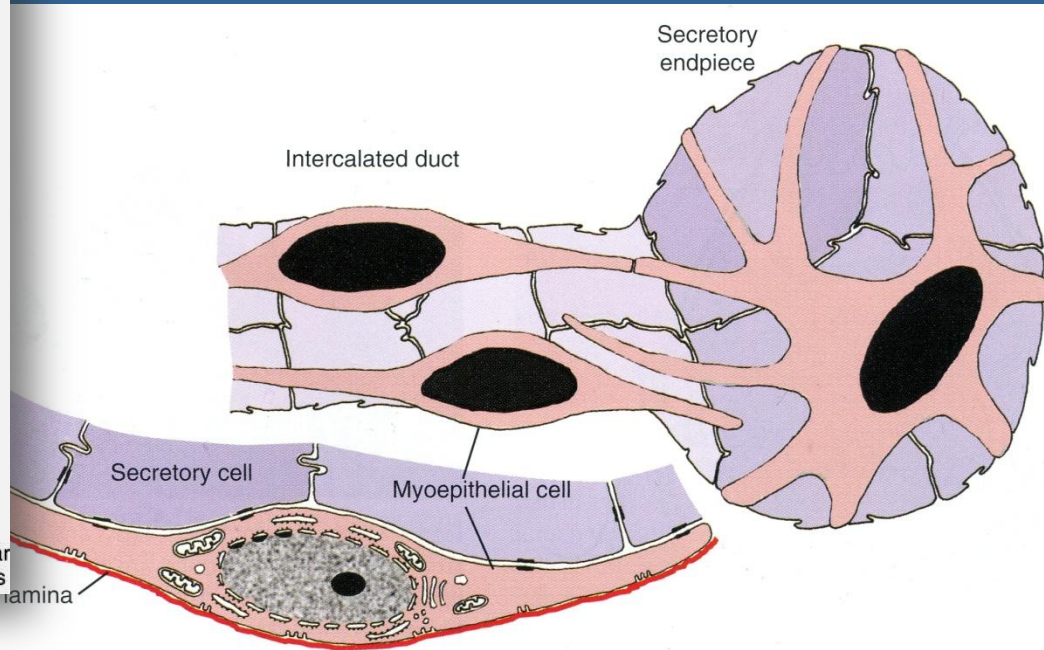
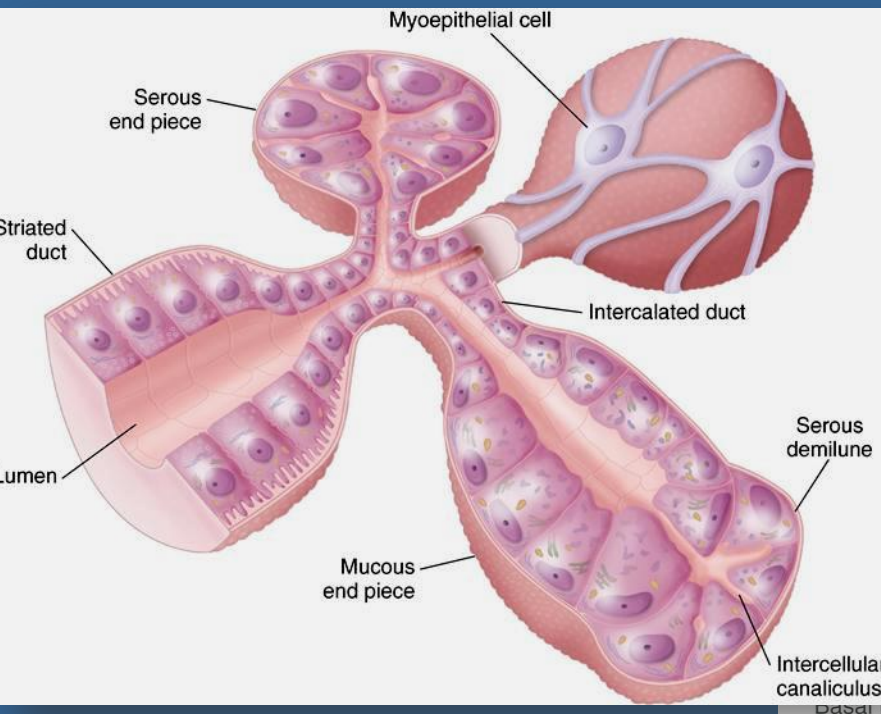
Myoepitelové buňky

vloženy mezi báze **sekrečních buněk a bazální membránu** (v acinech i tubulech)

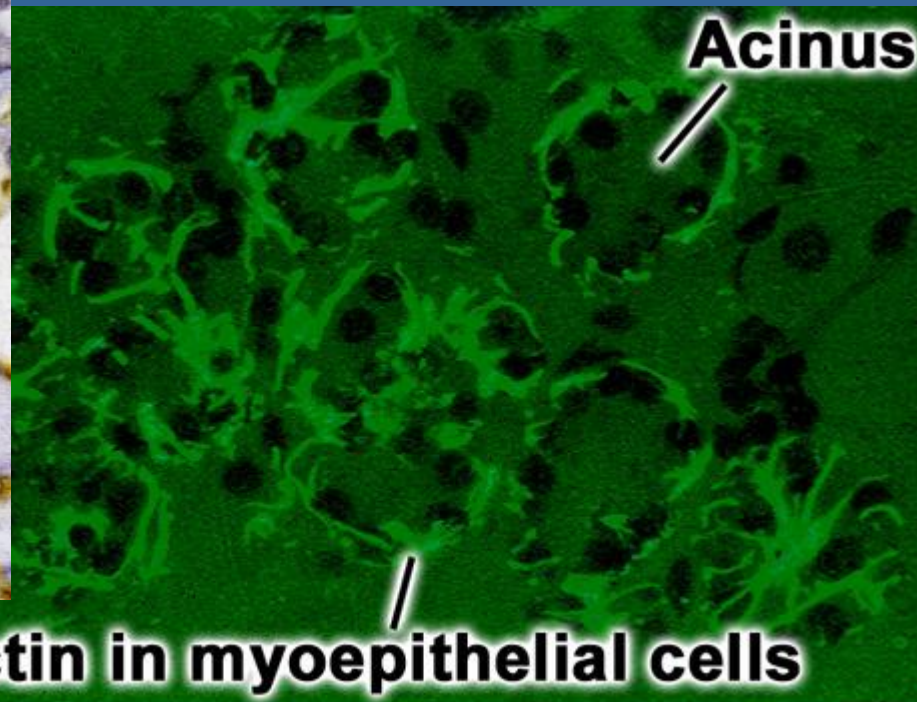
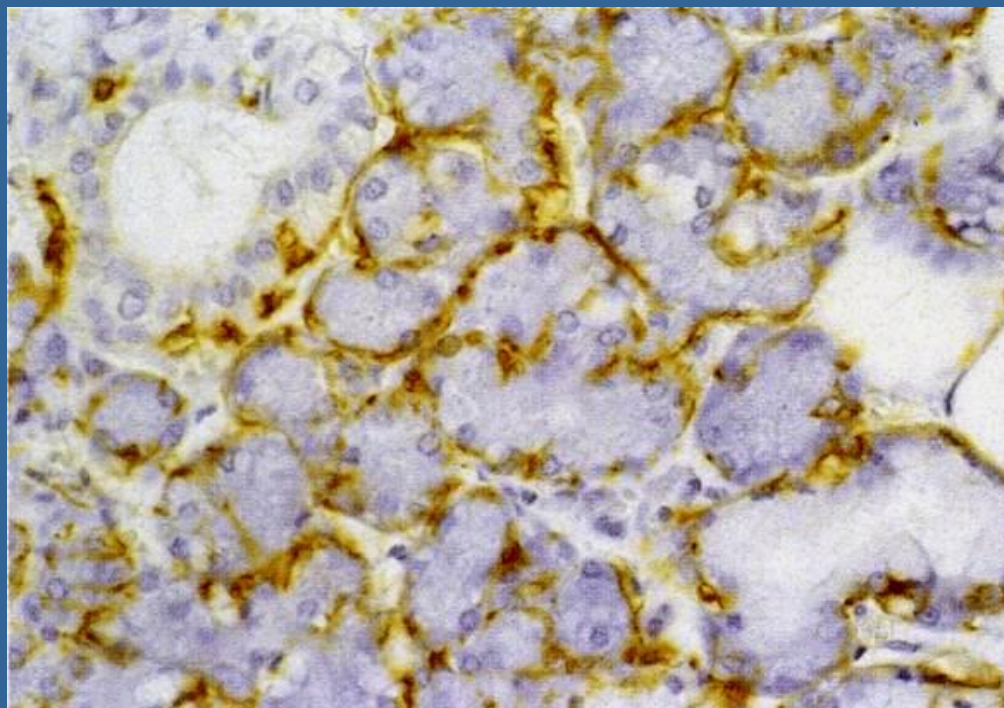
velmi oploštělé tělo, vybíhá v 4-8 výběžků, četné **dezmosomy** mezi sekrečními a myoepitelovými buňkami / na straně lamina basalis pak **hemidezmosomy**

v cytoplazmě **aktinová mikrofilamenta** (svazečky) + **cytokeratinová filamenta**

imunohistochemická detekce nebo TEM

Copyright © 2003, Mosby, Inc., All rights reserved.

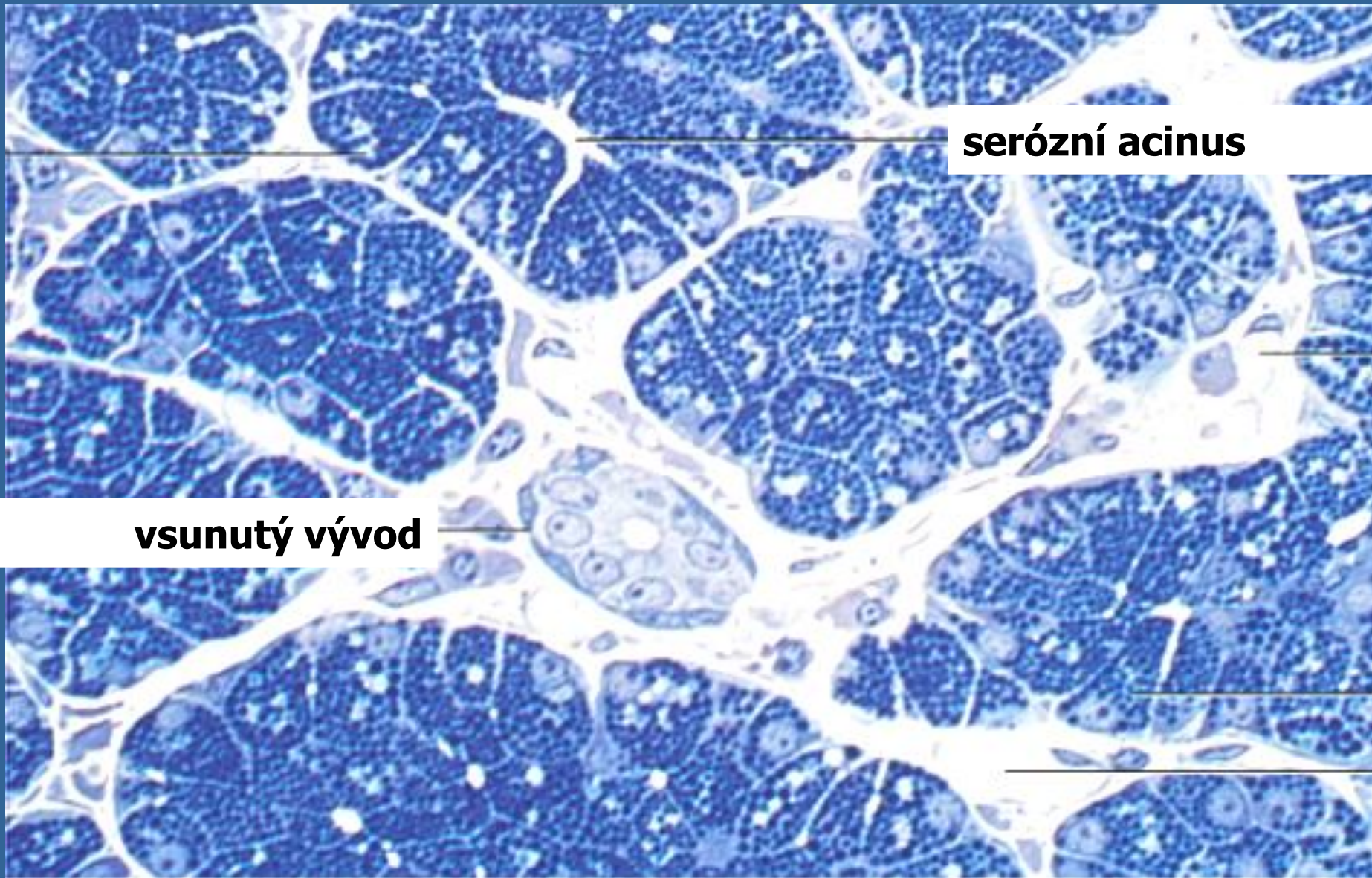
- buňky napomáhají **vyprazdňování** sekretu do lumina sekrečních oddílů a podporují pasáž sekretu skrz **vsunuté vývody**

(jsou rovněž přítomny v jejich stěně)

- secernují inhibitory proteáz

původ: z ektodermu - crista neuralis, jsou aktivní cca od 25. týdne prenat. vývoje

serózní acinus

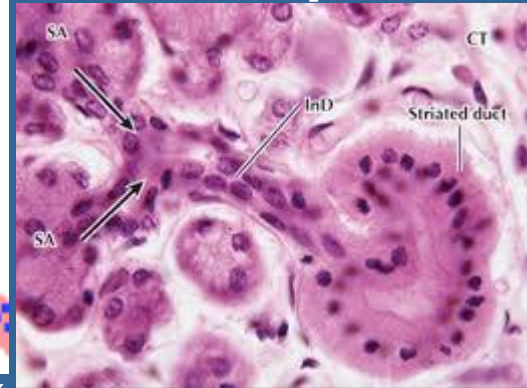
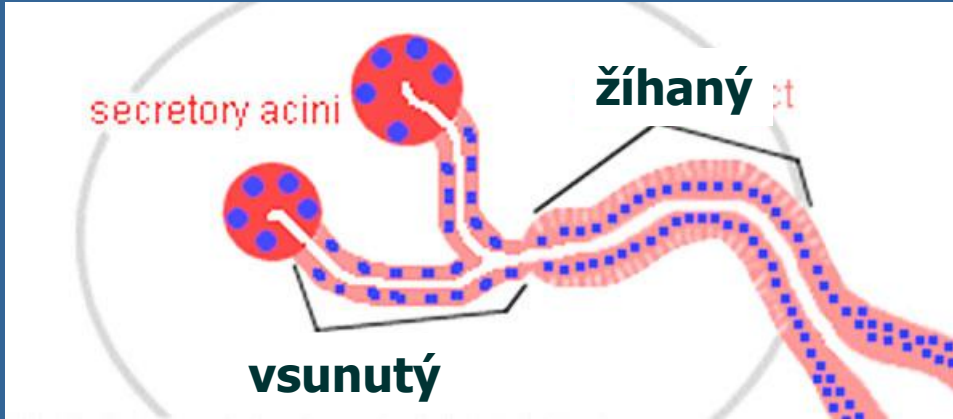
vsunutý vývod

Myoepitelové buňky ve stěně vsunutého vývodu (polosilný řez)

Vývodní systém slinných žláz

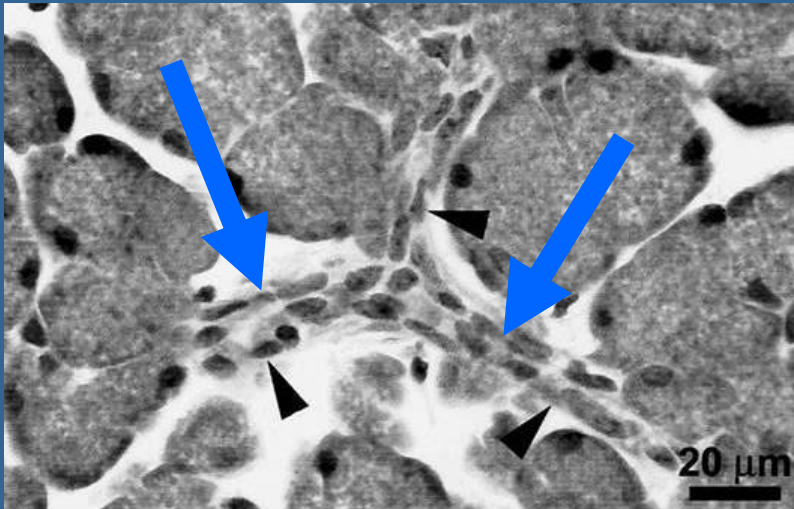
4 oddíly: vsunuté (interkalární), žíhané, interlobulární a hlavní vývod(y)
uloženy uvnitř lalůček

Vsunuté (interkalární) vývody

úzké a tenkostěnné kanálky, na preparátech bývá splasklé (kolabované)

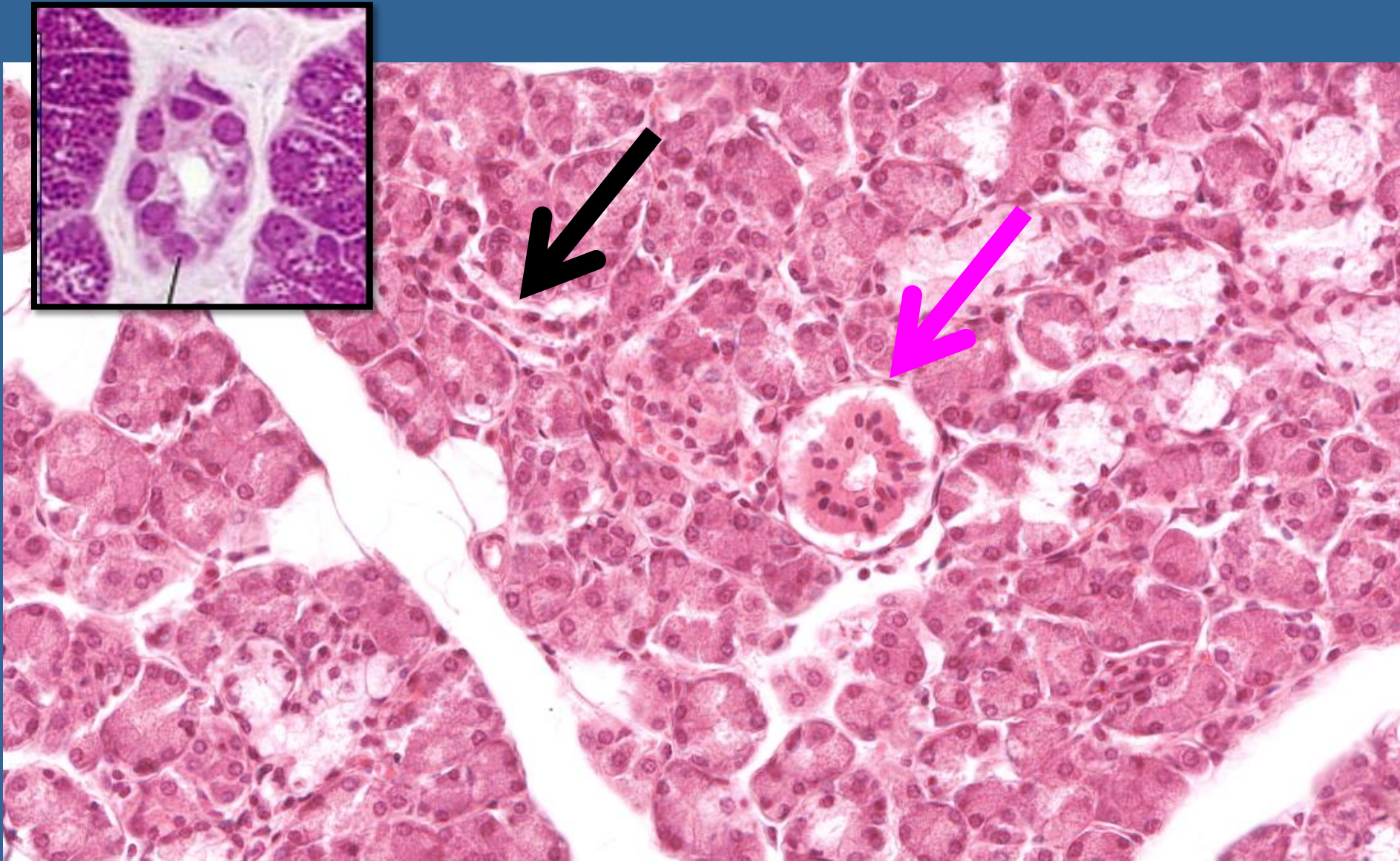
stěna: bazální membrána, **myoepitelové buňky** a jednovrstevný plochý až nízce kubický epitel; početné jsou u serózních žláz

Copyright © 2003, Mosby, Inc., All rights reserved.

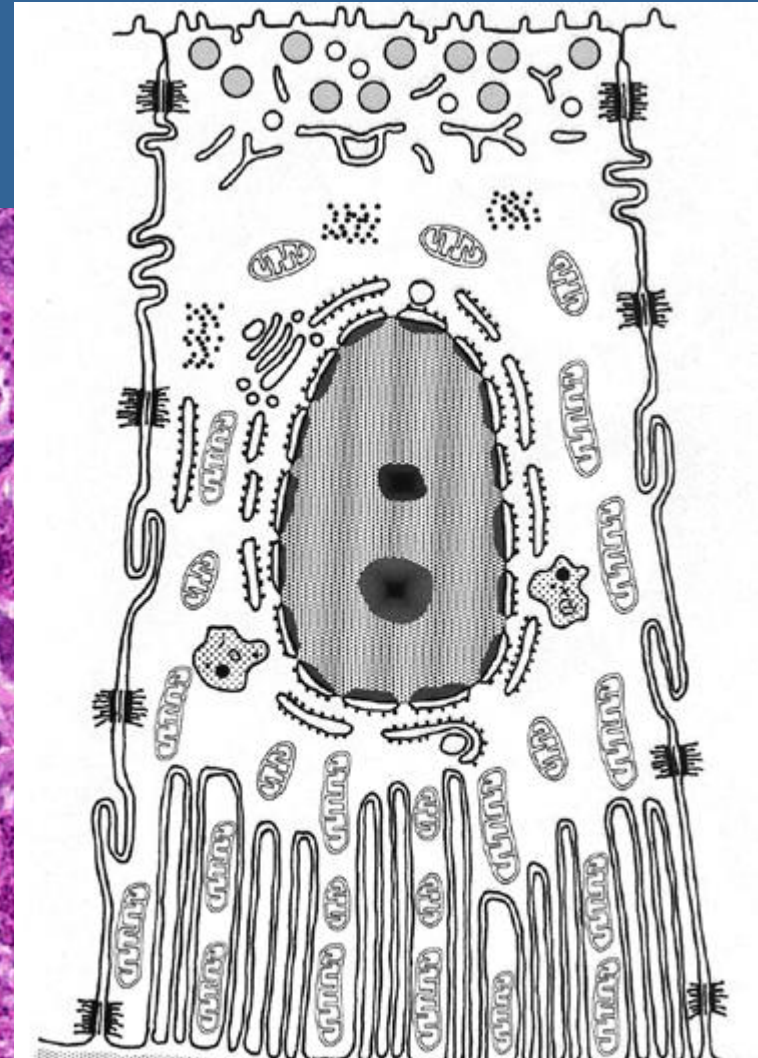
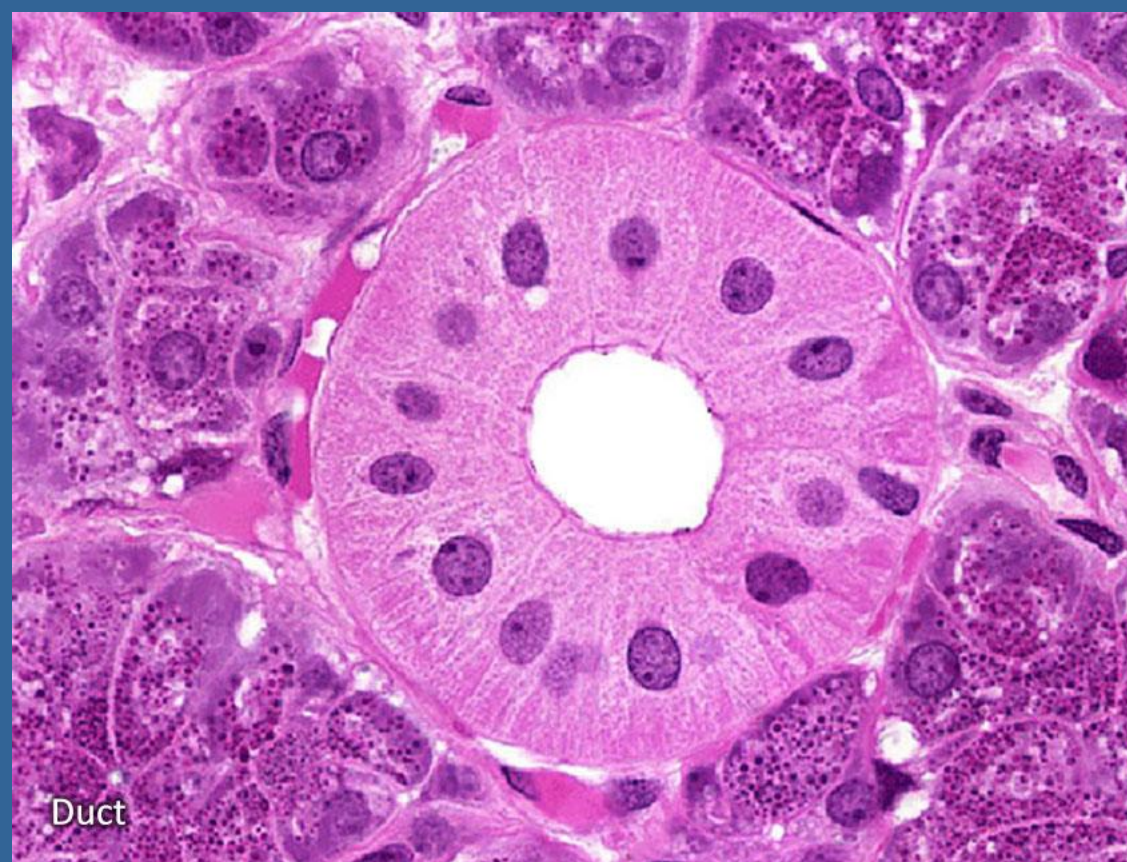

pozn.: buňky vsunutých vývodů vylučují do sliny makromolekulární látky - **lysozym** + **laktoferin**

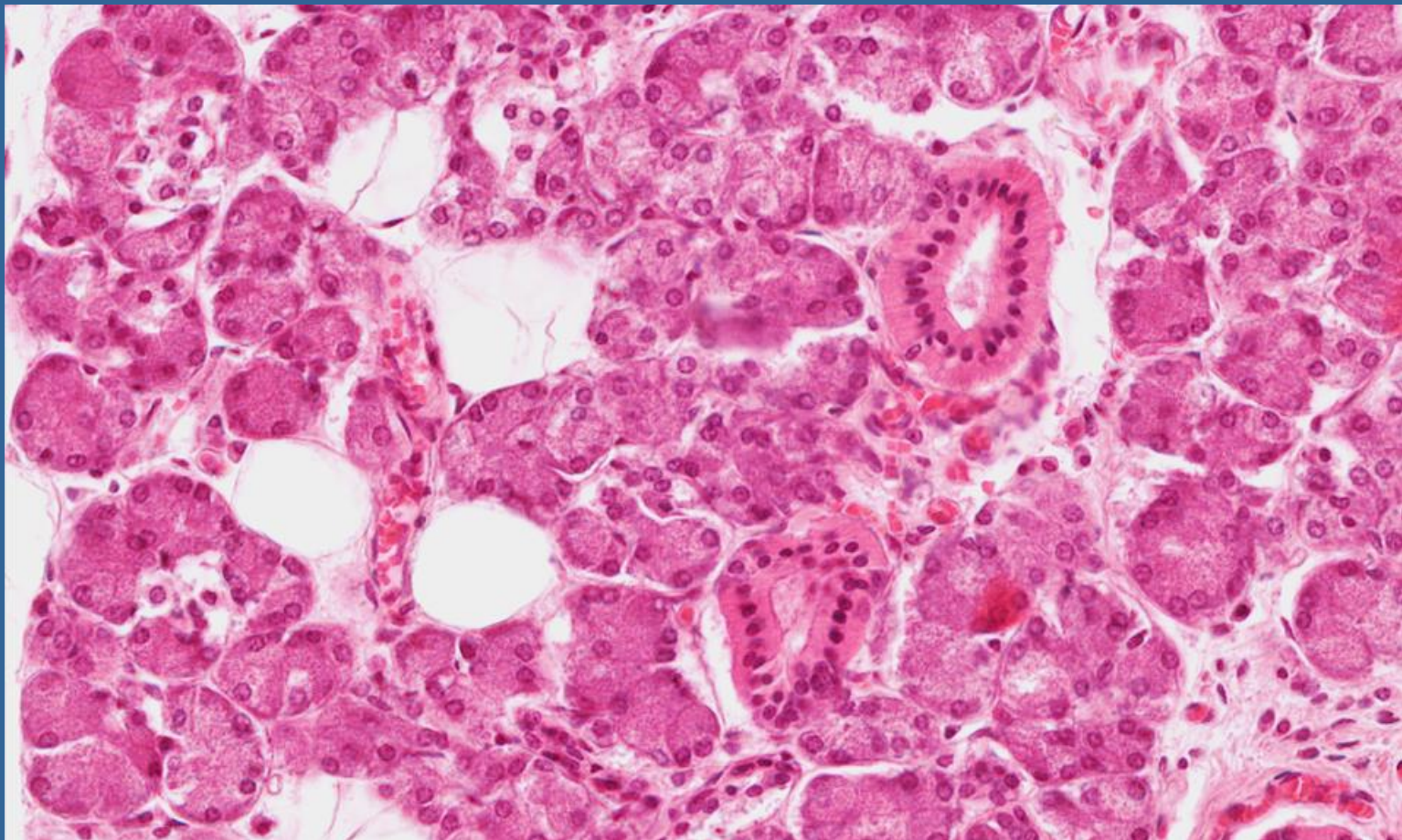

Žíhané vývody

širší průsvit (v preparátech nejč. uprostřed lalůček, vzácněji při okraji)
stěna: **bazální membrána a jednovrstevný nízcce cylindrický epitel**
buňky se intenzivně barví kyselými barvivy, na apexech mikrokly, báze buněk vykazují radiální žíhání (bazolaterální labyrint)
v cytoplasmě cytokeratinová filamenta

buňky žíhaných vývodů upravují ve slině obsah vody a elektrolytů (Na^+ , K^+ , Cl^- , Ca^{2+} , Mg^{2+} , HCO_3^-)

proti koncentračnímu gradientu resorbce Na^+ , a Cl^- // a po spádu sekrece K^+ a HCO_3^-

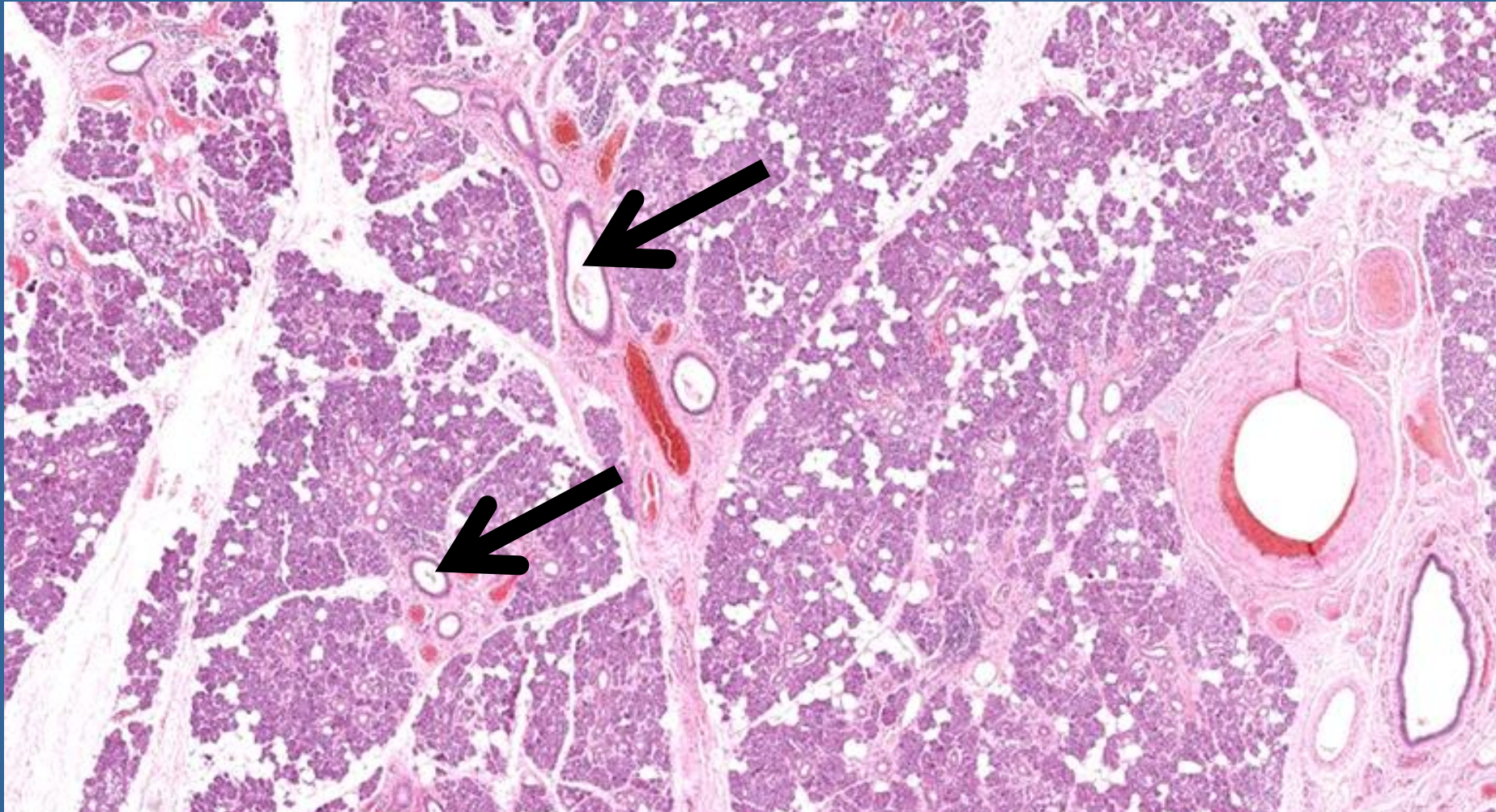
nervová kontrola

Interlobulární vývody

ve vazivových septech mezi lalůčky, vznikly spojením několika žíhaných vývodů ; stěna: epitel, lamina basalis, membrana propria

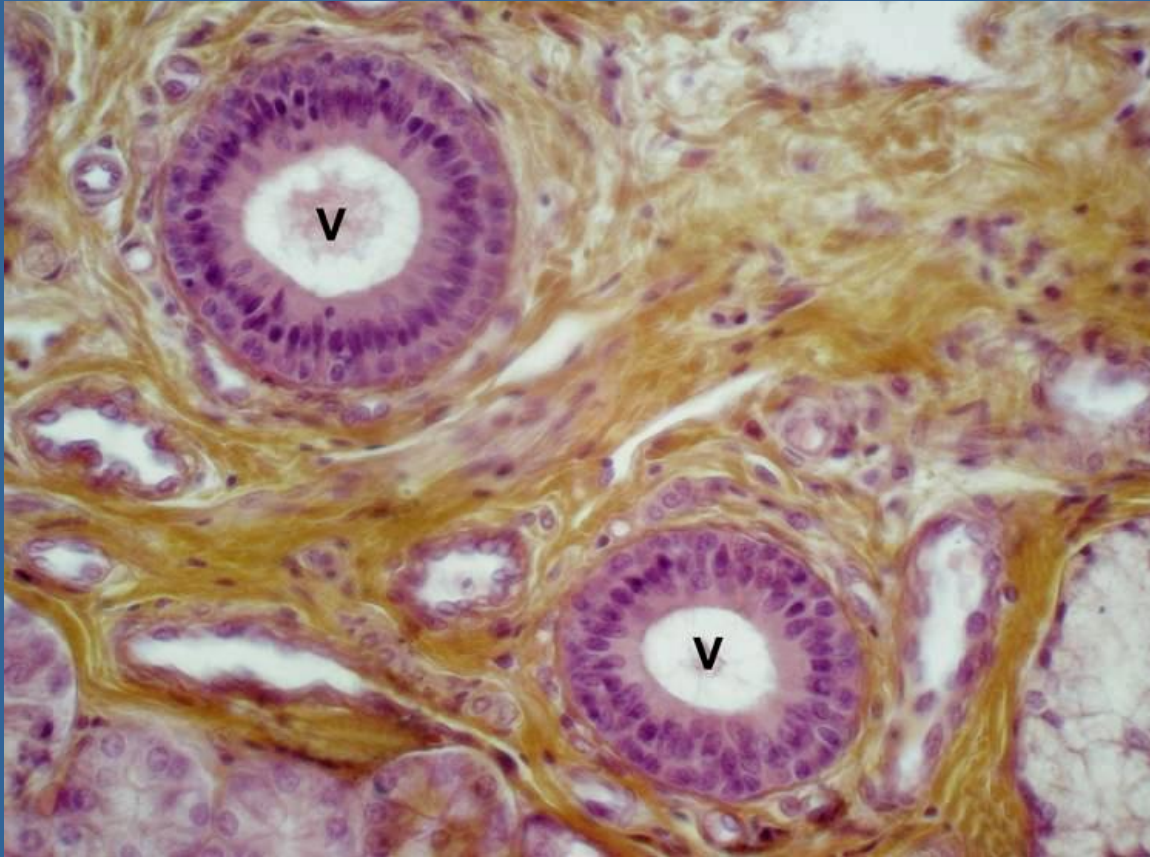
vysoký jednovrstevný cylindrický, v terminálních úsecích i dvouřadý cylindrický

Hlavní vývody

- ductus parotideus (cca 4-5 cm), ductus submandibularis (5 cm), ductus sublinguales (major 1 et minores - 5-10) - **dvouřadý cylindrický epitel** do epitelu mohou být vloženy pohárkové buňky (např. ductus parotideus), do membrana propria i hladké svalové buňky - v místě vyústění (napojení) na sliznici

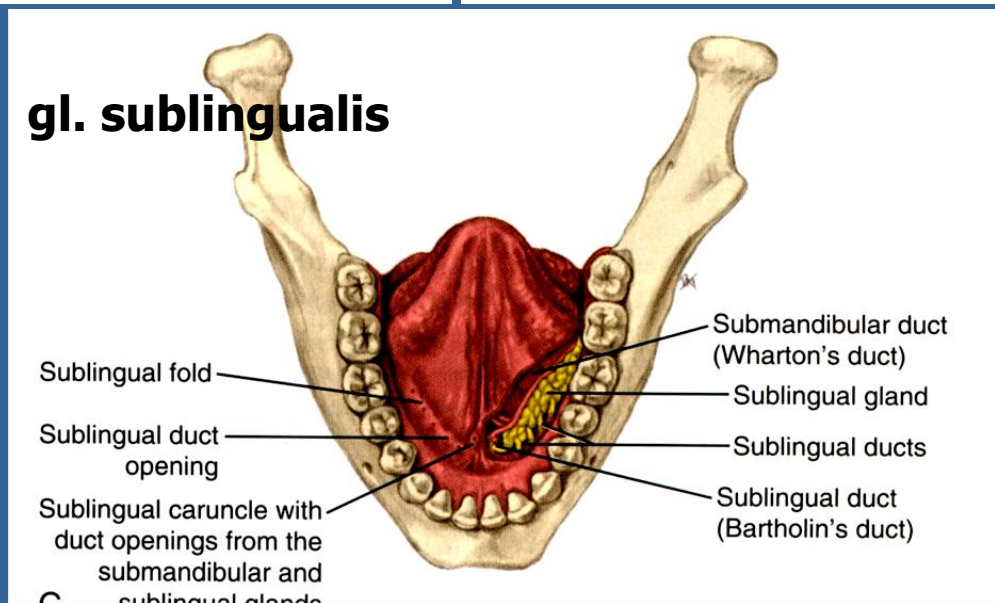
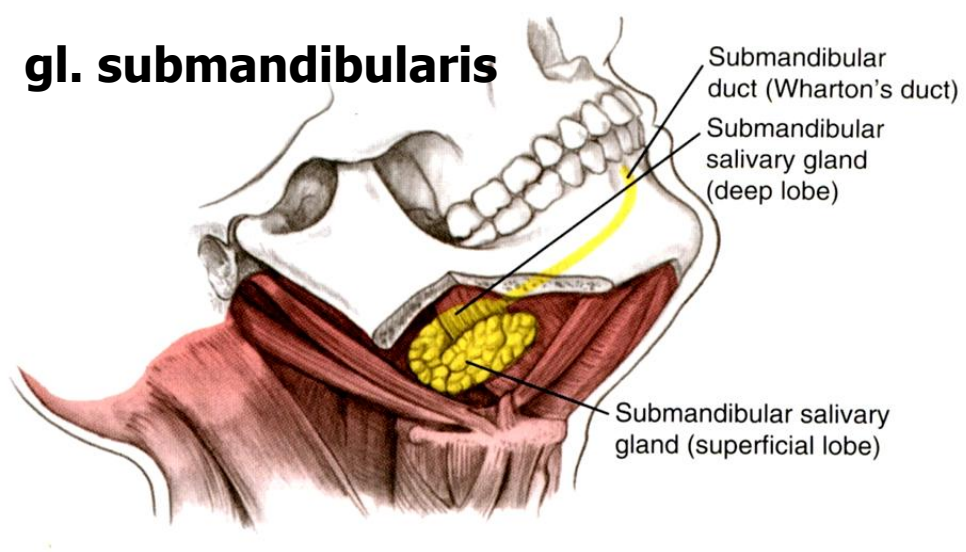
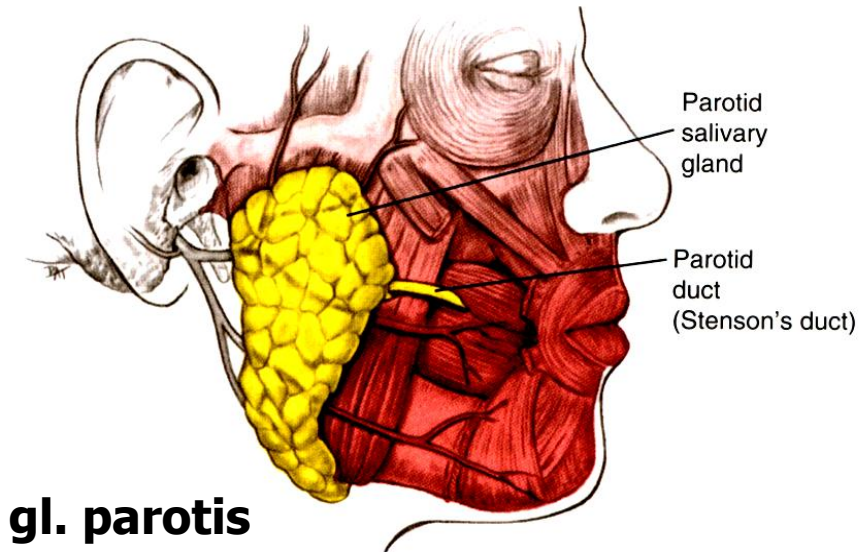
Ductus Rivini (V) s dvouřadým cylindrickým epitelem v septu gl. sublingualis. Massonův žlutý trichrom, obj. 40x

Poznámka: v terminálním úseku hlavního vývodu je dvouřadý cylindrický epitel vystřídán vrstevnatým cylindrickým epitelem, který v místě vyústění střídá mnohvrstevný dlaždicový epitel

Anatomické uložení velkých slinných žláz

celkem 6, 3 páry

Glandula parotis

složená čistě serózní žláza s pouzdrém

14 - 28 g

serózní aciny

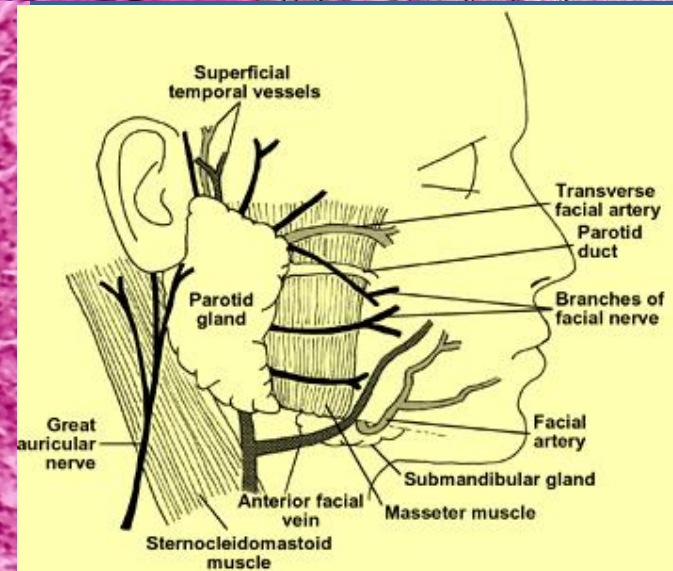
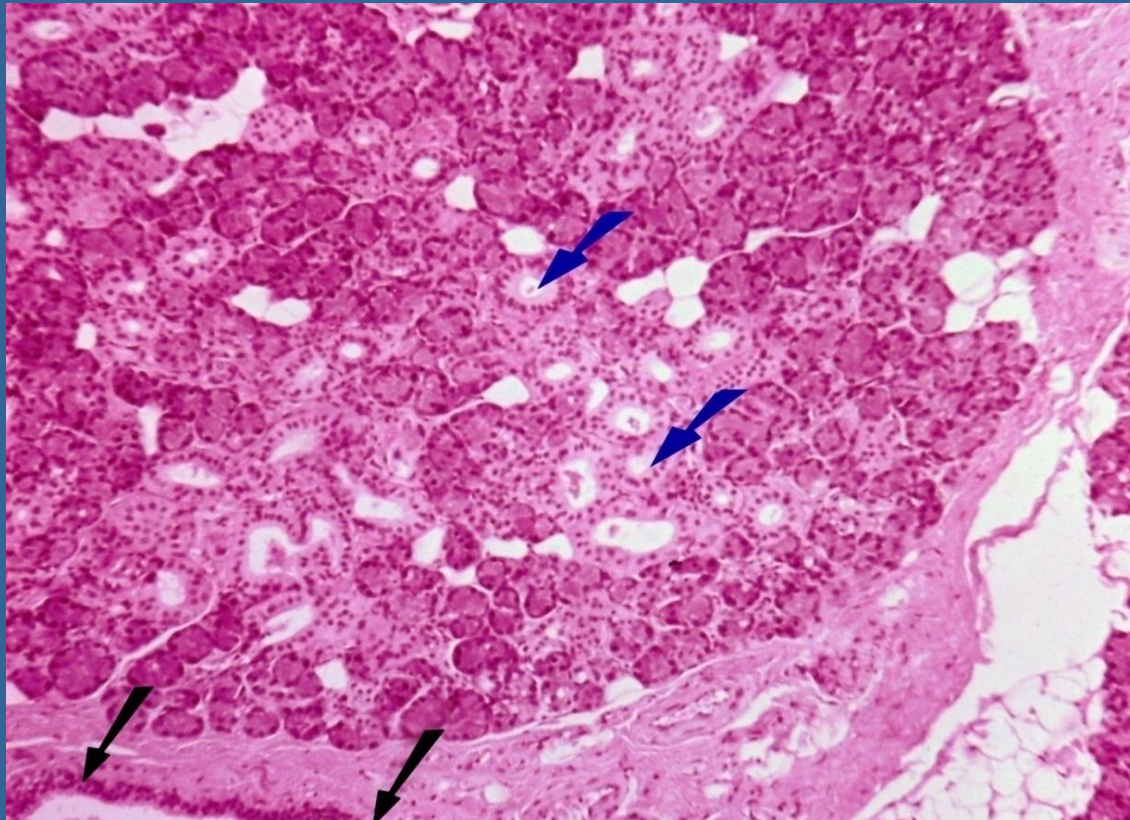
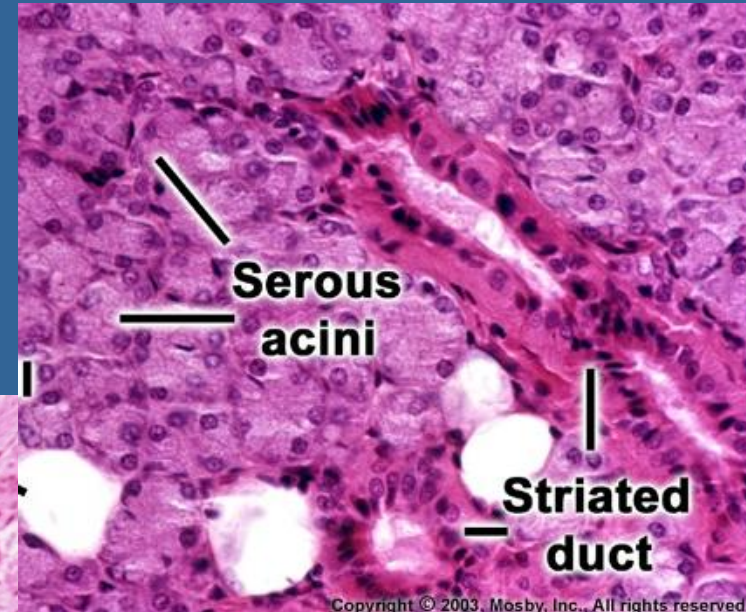
vývodní systém - všemi úseky

dlouhé vsunuté vývody, žíhané úseky kratší, ale velmi početné

ductus parotideus (**Stenoni**) 4 - 5 cm

2. horní molár

adipocyty

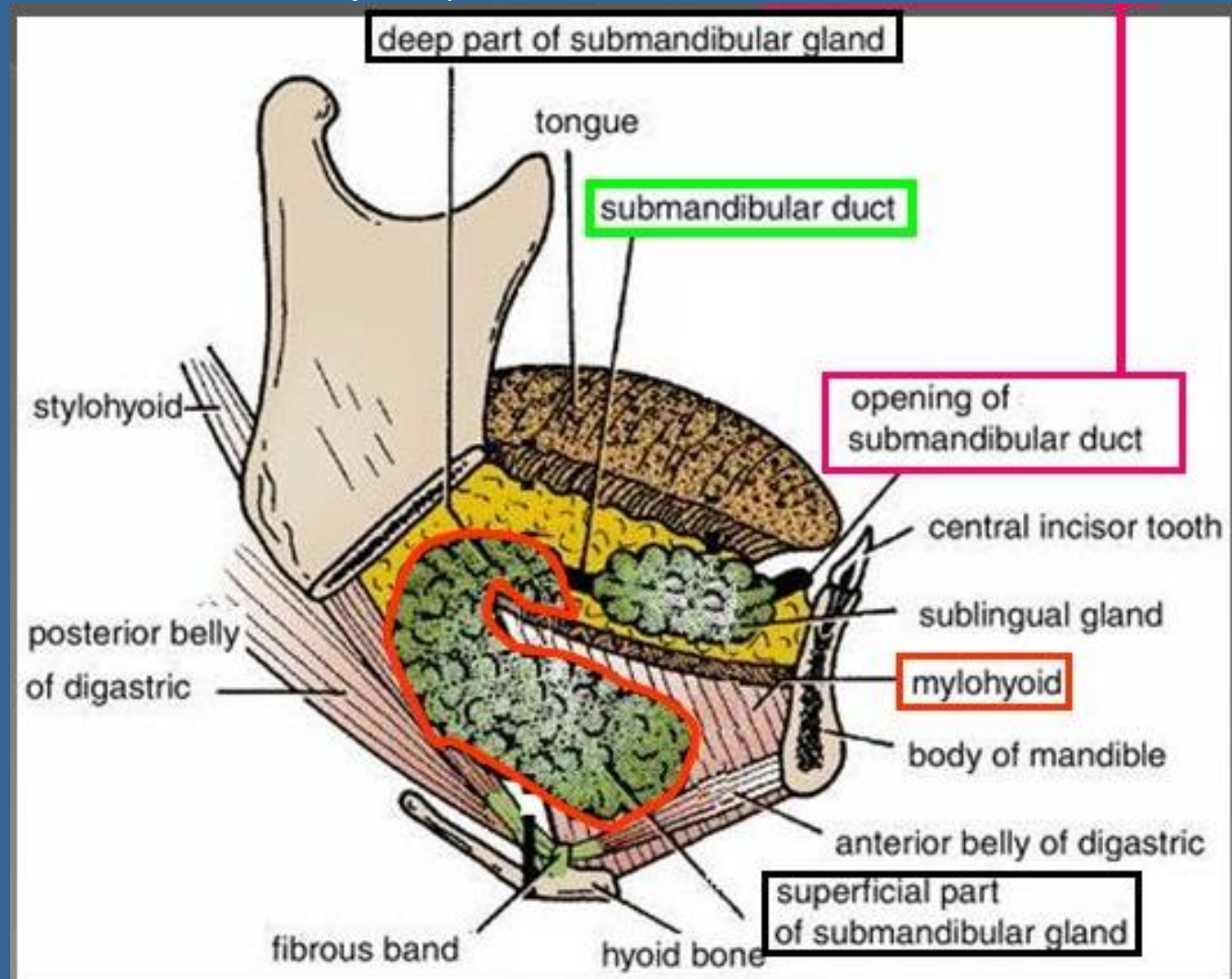

Glandula submandibularis

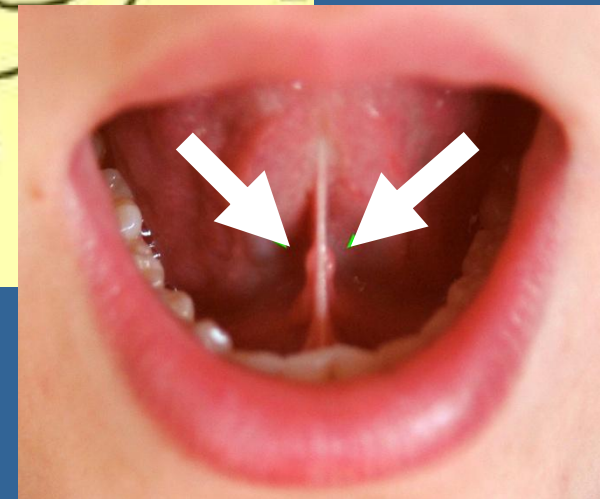
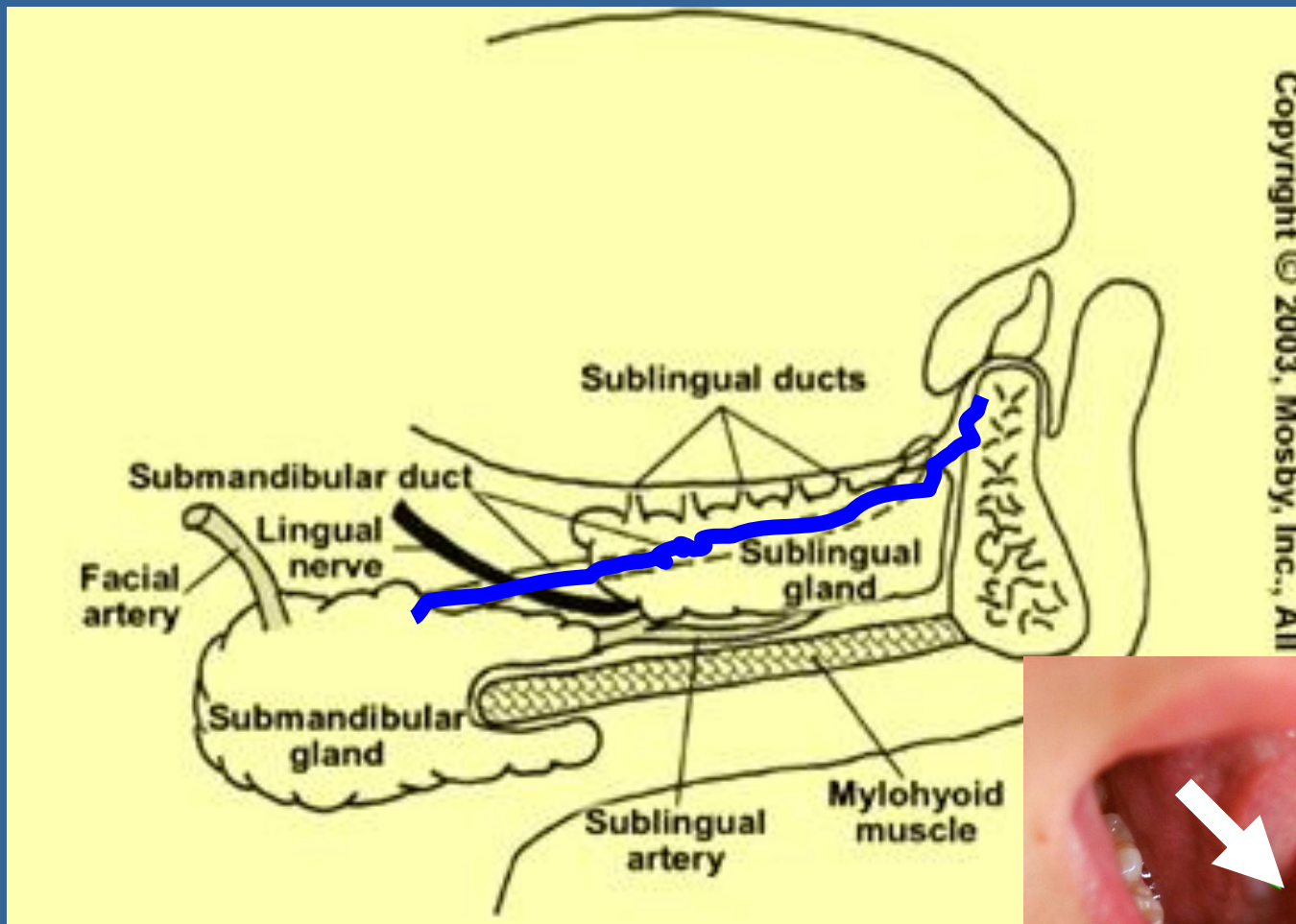
složená tuboalveolární smíšená žláza převážně serózní s vlastním pouzdrém trojúhelník. tvar (5 x 1,5 cm), 10-15 g

trigonum submandibulare: lat. krajina na krku ohraničená tělem mandibuly a oběma bříšky m. digastricus (*venter ant. a venter post.*)

- uložena při zadním okraji m. mylohyoideus a rozdělena na část uloženou pod sliznicí spodiny ústní a část pod mylohyoidním svalem

ductus submandibularis (Whartoni) - točitý průběh, délka až 5 cm - frenulum linguae

Glandula sublingualis

složená **tuboalveolární smíšená žláza převážně mucinózní**

hmotnost asi **2g**

vpředu na spodině ústní dutiny poblíž střední roviny na m. mylohyoideus

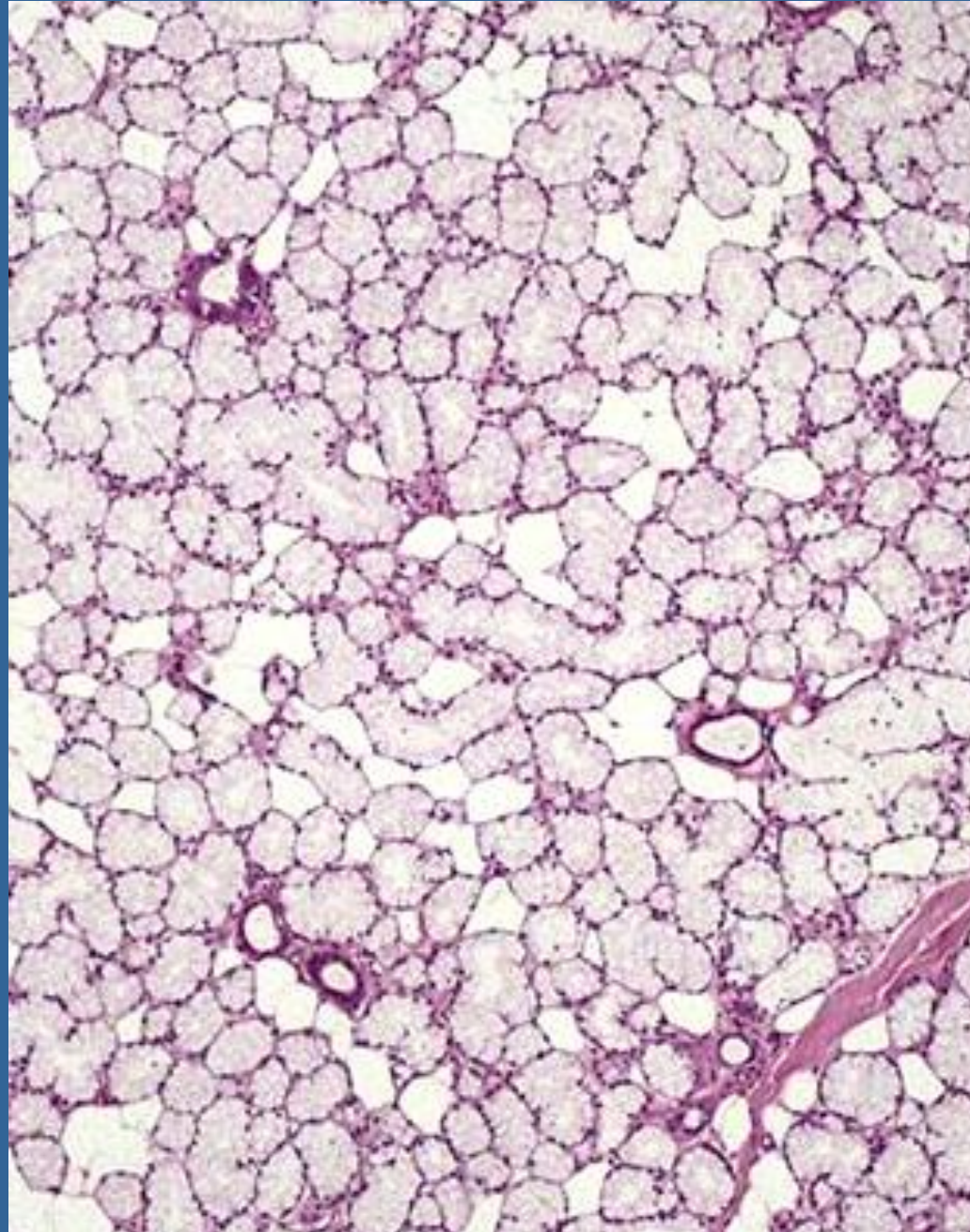
neúplné vazivové pouzdro

sekreční oddíly typu **mucinózních tubulů**
serózní aciny velmi vzácné, spíše Gianuzziho lunuly

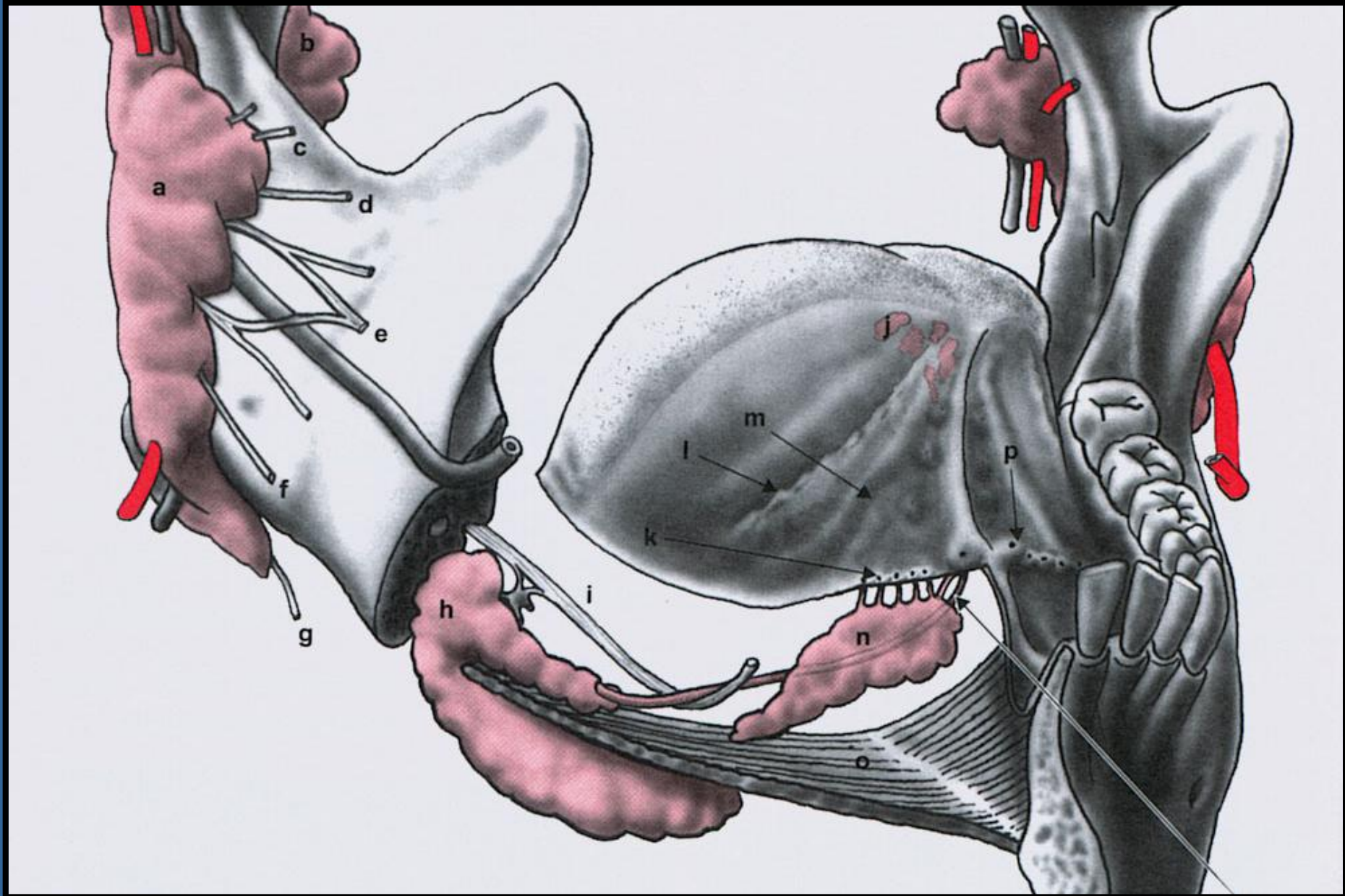
chybějí vsunuté vývody, žíhané krátké (mohou i chybět)

ductus sublinguales minores (Rivini)
podél plica sublingualis

ductus sublingualis major (Bartholini)

ductus sublinguales minores (Rivini) - podél plica sublingualis (počet 5-10)
ductus sublingualis major (Bartholini)

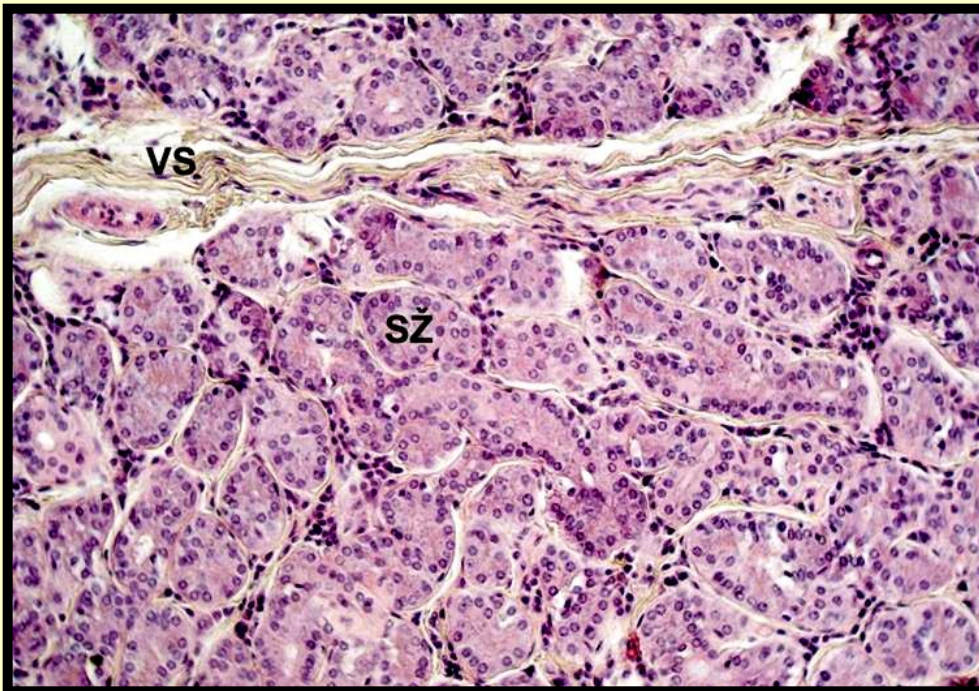
Malé slinné žlázy

- mikroskop. rozměry, většinou v podslizničním vazivu - nemají pouzdro, ani členění na lalůčky
- **žlázám většinou chybějí žíhané vývody**

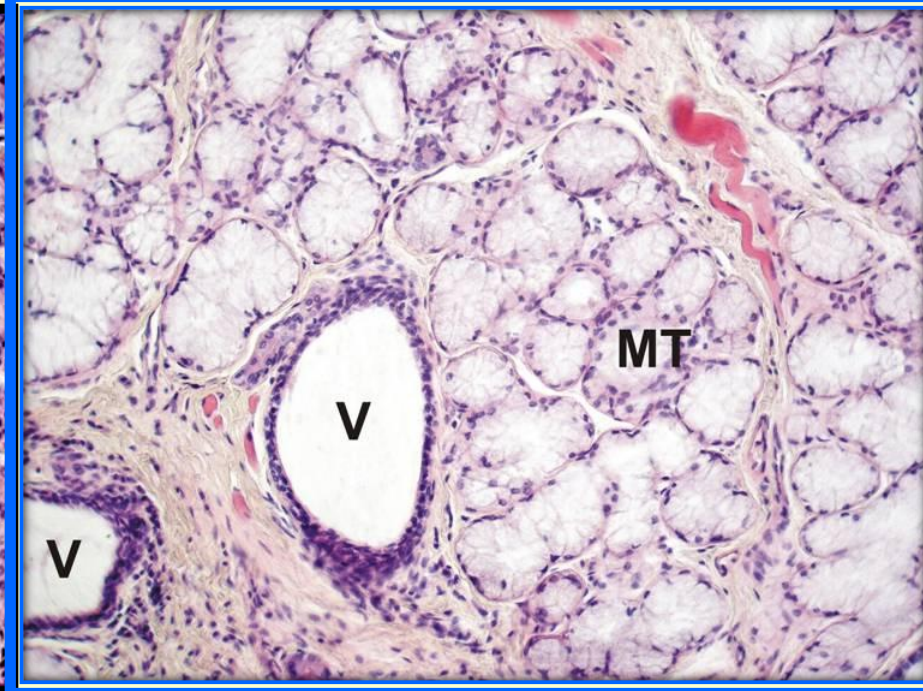
Přehled

lokalizace		název	zařazení (typ)	velikost
Rty		gll. labiales sup. et inf.	smíšené, přev. mucinózní	malé
Tváře		gll. buccales	smíšené, přev. mucinózní	malé
		gll. molares (retromolares)	smíšené, přev. mucinózní	malé
Patro	tvrdé	žlázová zóna - gll. palatinae	mucinózní	malé
	měkké	gll. palatinae /v submukóze/	mucinózní	malé

Jazyk	gl. lingualis anterior (Blandini-Nuhni)	smíšená, přev. mucinózní	jsou 2
	žlásky Ebnerovy (gll. papillae vallatae, gll. gustatoriae)	serózní	malé
	žlásky Weberovy (gll. linguales post.)	mucinózní	malé

Ebnerovy žlázy - gll. gustatoriae
sekret **obsahuje linguální lipázu** - která v žaludku zahajuje trávení lipidů obsažených v potravě (asi 10 %)

Weberovy žlázy - gll. linguales post.

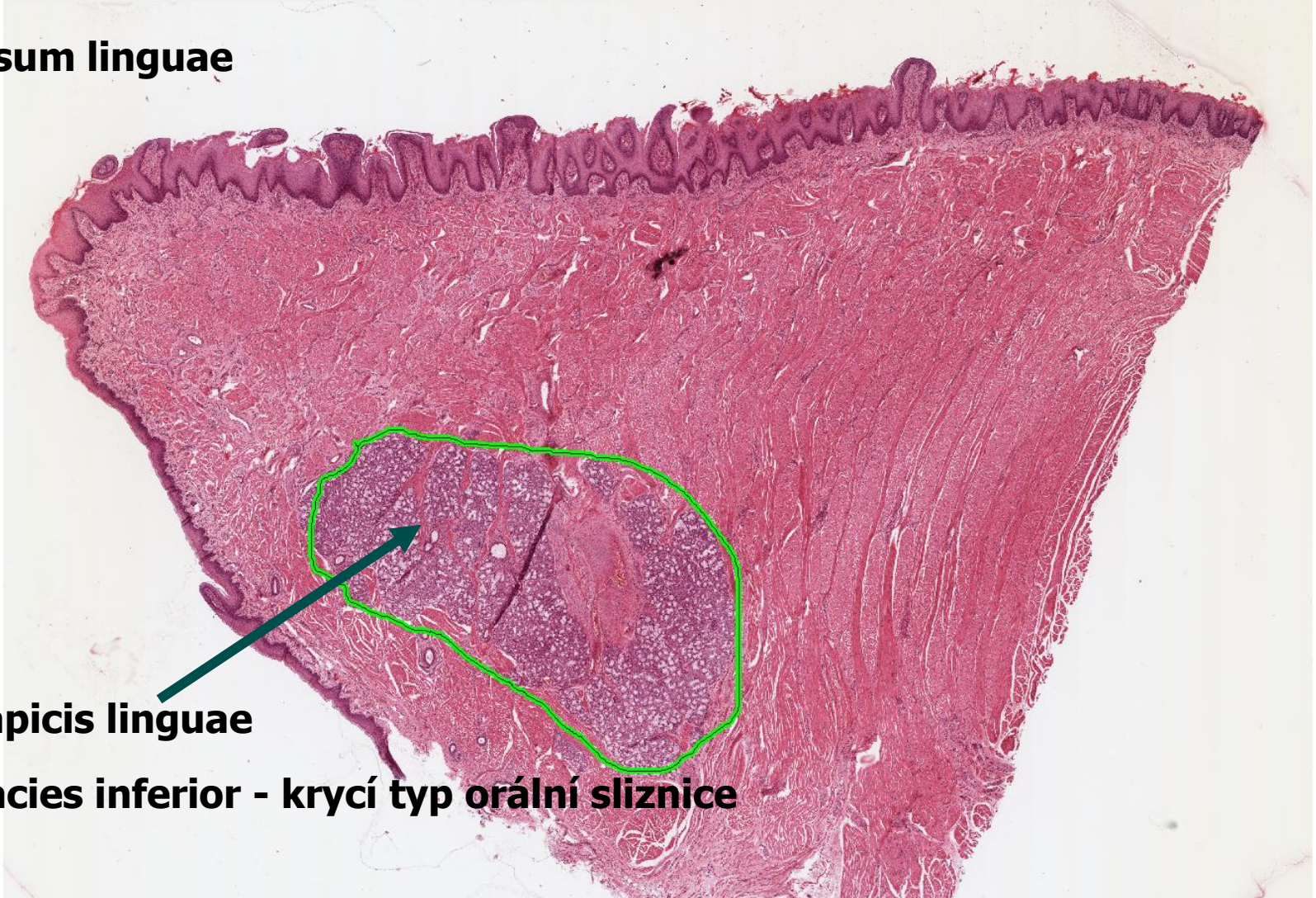

Gl. apicis linguae (Nuhni, Blandini)

párová žláza uložená v apexu po stranách septum linguae

jde cca o 1 cm velký komplex smíšených žlázek, které ústí na povrch na spodní straně jazyka
několika vývody

dorsum linguae

gl. apicis linguae

facies inferior - krycí typ orální sliznice

Slina

saliva - čirá nebo lehce opaleskující viskózní tekutina, tvořená sekretem **malých a velkých slinných** žláz ústní dutiny + tekutinou **liquor gingivalis** - podobná plazmě - obsahuje proteiny a sacharidy a má antimikrobní a protizánětlivé vlastnosti

PAMATUJ: primární slina (izotonická s krevní plazmou) - před žíhanými vývody a hypotonická **definitivní slina** - pozměněná činností buněk žíhaných vývodů

- **množství: 0,75–1,5 litru/24 h** (0,3 - 0,6 ml/min)

malé žlázy 10% / velké žlázy 90% (gl. parotis 25%, gl. submand. 60 -65%, gl. sublingualis 10%)

- **pH:** mírně kyselá reakce - **pH 6,8** (6,65 -7,15)

- **osmolarita:** 50-75 mOsm/kg

- **konc. proteinů:** 0,5 -1,5 mg/ml

- **složení: tekutá a formovaná složka**

tekutá: voda (95%) + **ionty** - **Na⁺, K⁺, Cl⁻, Ca²⁺, Mg²⁺, HCO₃⁻**, aj.
(koncentrace cca 160 mmol/l) + stopové prvky (Fe, Co, Br, F aj.)

bílkoviny: amyláza a maltáza, linguální **lipáza**, proline-rich proteins, peroxidasa, lysozym, laktoferin,

hlen (mucin) - glykoproteiny

imunoglobuliny (sekreční imunoglobulin A, IgG a IgM)

malé organické molekuly (glukóza, aminokyseliny, močovina, kys. močová

formovaná:

- odloupané buňky epitelu ústní dutiny
- slinná tělíska (jde o pozměněné lymfocyty)
- nepatogenní saprofytické bakterie

Funkce sliny

- **protektivní:** - tvoří na povrchu sliznice a zubů tenký film - **slinný film** (0,07 - 0,1 mm) - chrání zuby a sliznici před působením bakteriálních kyselin
  - udržuje integritu zubů - účastní se remineralizace a (slina = nasycený roztok vápenatých a fosfátových iontů – proline-rich proteins a statherin)
  - zajišťuje stálou vlhkost a samočištění sliznice ústní dutiny
- **antimikrobní:** obsahuje proteiny s bakteriostatickým účinkem – lysozym, peroxidasa, laktoferin, histatiny
- **digestivní:** - usnadňuje žvýkání a polykání soust. potravy
  - štěpení polysacharidů (amyláza) a v žaludku i tuků (ling. lipáza)
- **stimulační:** podporuje diferenciační a reparační procesy v ústní dutině
- **rozpuštědlo** pro látky percipované chuťovými pohárky,

slina představuje **citlivý indikátor orálního zdraví**
(změny při onemocnění periodontu, karies, kandidózy aj.)

Řízení činnosti slinných žláz

autonomní nervový systém

vlákna z **hlavového oddílu parasymptiku** a **hrudního sympatiku**
na povrchu sekrečních oddílů i vývodů husté pleteně a terminální arborizace

mediátory - noradrenalin a acetylcholin

Pamatuj: stimulace sympatických vláken - útlum tvorby a **sekrece sliny**
stimulace parasympatických vláken - zvýšení tvorby a **sekrece sliny**

malé slinné žlázy vylučují sekret neustále

velké slinné žlázy pouze na podnět (např. chemický, mechanický aj.)

Věkové změny slinných žláz

atrofie - úbytek žlázového parenchymu

důsledkem atrofie je snížená produkce sliny - **hyposalivace**
subjektivně se projevuje pocitem „**sucha v ústech**“ - **xerostomia**

(atrofie provází také některá systémová onemocnění, indukována léky, ozářením)

poznámka:

opakem hyposalivace je **sialorrhea** - **zvýšené vylučování sliny**
(častý příznak zánětu slinných žláz, poruch autonomní inervace žláz)

Poznámky k fylogenezi a srovnávací anatomii zubů

zuby – tvrdé orgány dutině ústní

minulosti některými embryology pokládány za deriváty kůže, vývoj zubů podstatně komplikovanější

pravé zuby (z emailu a dentinu) se ve fylogenezi objevují až u čelistnatých obratlovců - Gnathostomata - od ryb výše

za předchůdce zubů - **plakoidní šupiny u paryb (Selachii - žraloci)**, které pokrývaly povrch těla a dutinu ústní

Fylogenetické třídění zubů

podle tvaru zubu a tvaru korunky:

- **haplodontní zuby** – tvar jednoduchých kuželů (dochovaly se u některých ryb a obojživelníků) - obr. C
- **protodontní zuby** - mají rovněž kuželovitý tvar, ale korunka je rozlišena v přední a zadní hrbolek (fosilní vačnatci)
- **trikonodontní zuby** - s korunkou sestávající ze 3 hrbolků, které jsou uloženy v jedné řadě ve směru zubního oblouku (prapředci savců) - obr. D
- **trituberkulární zuby** - korunky mají také 3 hrbolky, které tvořily 2 řady: bukální a linguální (vačnatci, hmyzožravci, šelmy a kopytnatci) - obr.E

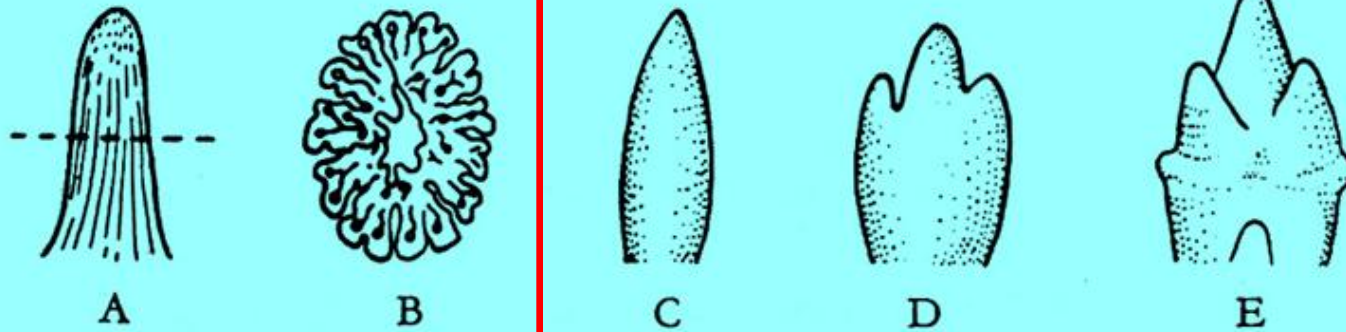
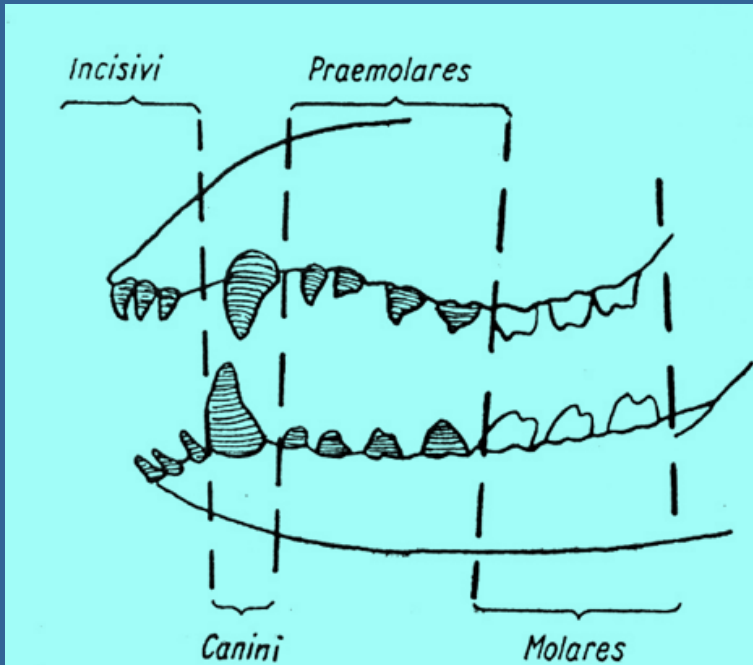

Abb. 71. Zahntypen von Wirbeltieren. A: labyrinthodonte Zahn (Crossopterygier); B: Querschnitt durch einen labyrinthodonten Zahn (vergrößert); C: Kegeldahn (Reptilien); D: triconodonte Zahn (anzestrale Säugetiere); E: trituberculater Zahn (Marsupialier, Insektivoren). (Kombiniert nach BY-

počet zubů – variabilní, od asi 15 až po cca 170 (např. crocodilia 64-68)
 u difyodontů je počet trvalých zubů **u každého druhu jedinečný** (počet zubů
 představuje důležitý taxonomický znak - kritérium)

prapředci savců - trvalá dentice - 44 zubů (prase **44**; kůň: hřebci - **40**
 /3,1,3,3// klisna - **36** /3,0,3,3/

links nach rechts beginnt man mit der
 Zahl der Incisiven und beschränkt sich
 im allgemeinen auf die Darstellung einer
 Kieferhälfte. Als Formel für ursprüng-
 liche Säugetiere wird folgende angenom-
 men (s. Abb. 73):

3	I	4	3
3	I	4	3

Abb. 73. Permanentes Gebiß eines ursprünglichen
 Säugetieres. Schraffiert: Zähne, die bereits im
 Milchgebiß angelegt sind. (Verändert nach ROMER)

u primátů a člověka: 32

2 1 2 3

2 1 2 3

soubor všech zubů = **dentice**

Typy dentice

➤ **dle tvaru zubů: homodontní** - tvarově shodné

heterodontní - tvarově odlišné
(u savců dentes incisivi, canini, praemolares a molares)

➤ **dle počtu výměn (sad zubů) během života:**

monofyodontní - např. Holocephala -
chiméry)

difyodontní (dentes decidui,
dentes permanentes) - např. savci

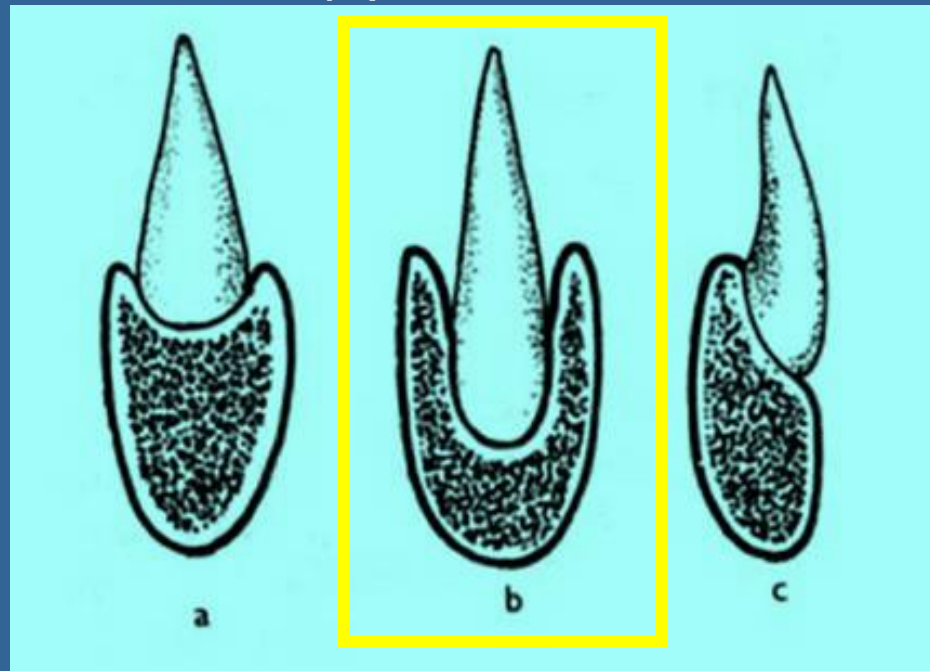
polyfyodontní - např. ryby, nižší amfibia

➤ **dle upevnění zubů k čelisti:**

akroodontní (a)- nasedají na čelist shora (kostnaté ryby, obojživelníci)

pleuroodontní (c)- na čelist z boku (u plazů)

thekodontní - vsazeny do zubních jamek (lůžek) - recentní savci (dinosauři, krokodýli)

znaky dentice člověka: heterodontní, difyodontní, thekodontní
zaujímá cca 20 % plochy ústní dutiny, váží asi 40g

(maxila 23 g/ mandibula 17 g)

Označení zubů v chrupu

existuje několik způsobů:

❖ pomocí počátečního písmena

řezáky – dentes incisivi $I_1, I_2 / i_1, i_2$

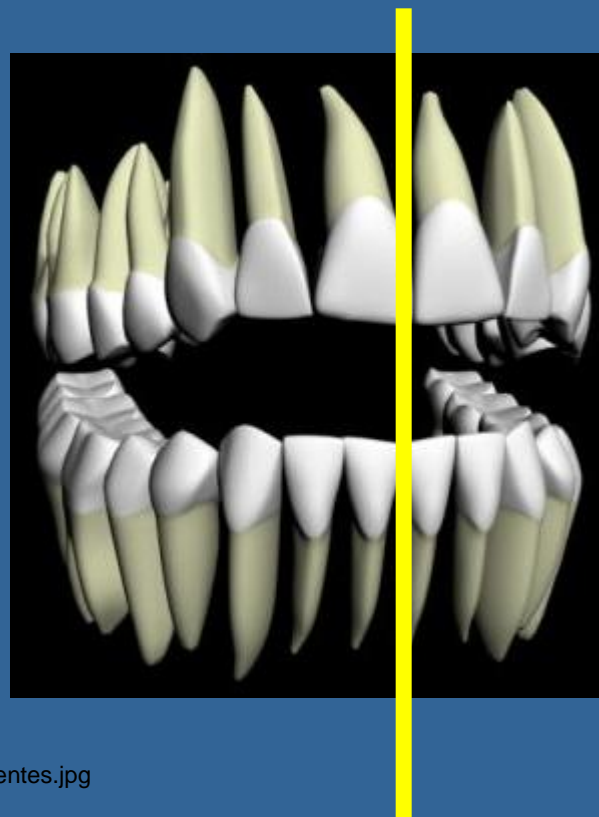
špičák – dens caninus C / c

třenové zuby – dentes premolares $P_1, P_2 / p_1, p_2$

stoličky – dentes molares $M_1, M_2, M_3 / m_1, m_2, m_3$

❖ pomocí číslice:

číslují se od středové roviny směrem distálně:
střední řezák 1, postranní řezák 2,....., třetí stolička
8

C) ISO System - International Standards Organization Designation system („two-digit code“):

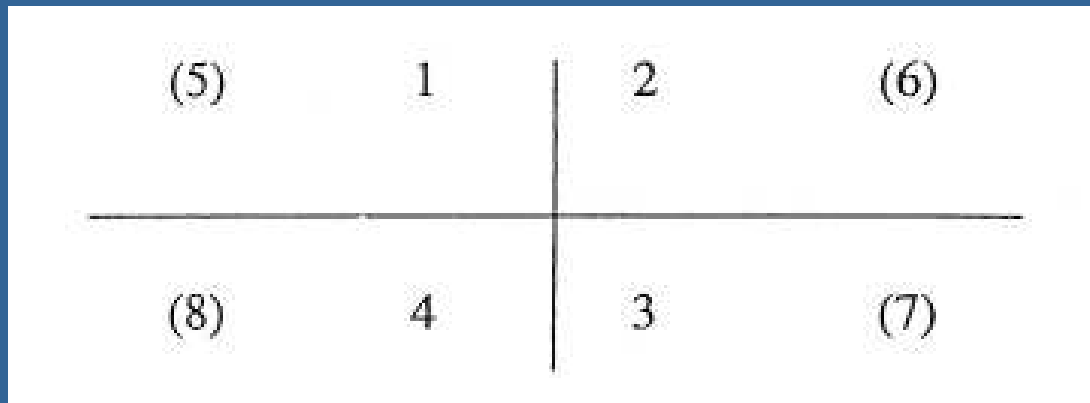
první číslice kódu určuje kvadrant, druhá číslice zub v tomto kvadrantu

1 - 4 - kvadranty trvalé dentice

5 - 8 - kvadranty dočasné dentice

(ve směru otáčení ručiček u hodin)

pravá

levá

trvalý chrup

	P+		+L
18 17 16 15 14 13 12 11			21 22 23 24 25 26 27 28
<hr/>			
48 47 46 45 44 43 42 41			31 32 33 34 35 36 37 38
	P-		-L

dočasný chrup

			+L
55 54 53 52 51			61 62 63 64 65
<hr/>			
85 84 83 82 81			71 72 73 74 75
	P-		-L

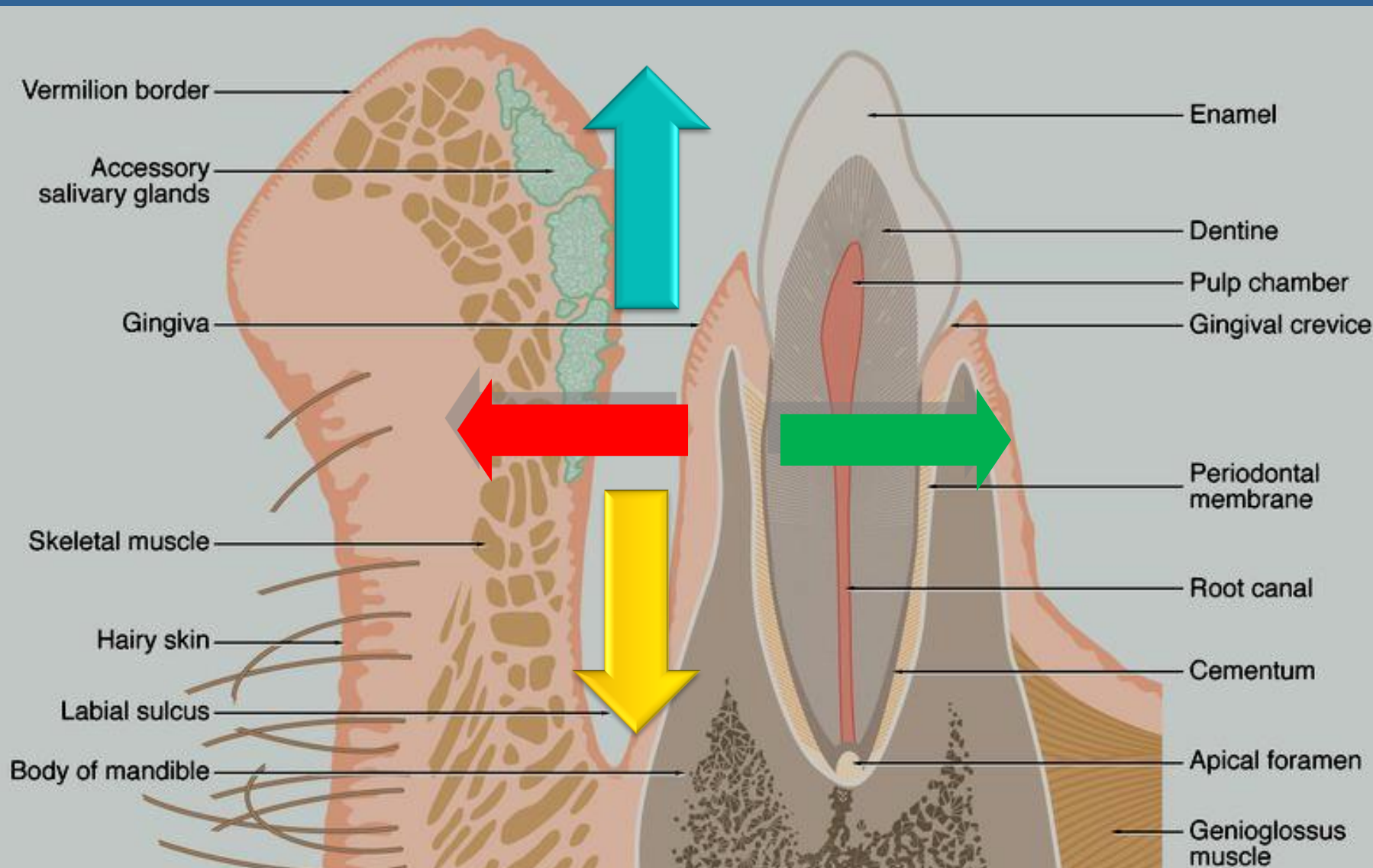
Značení směrů

koronární

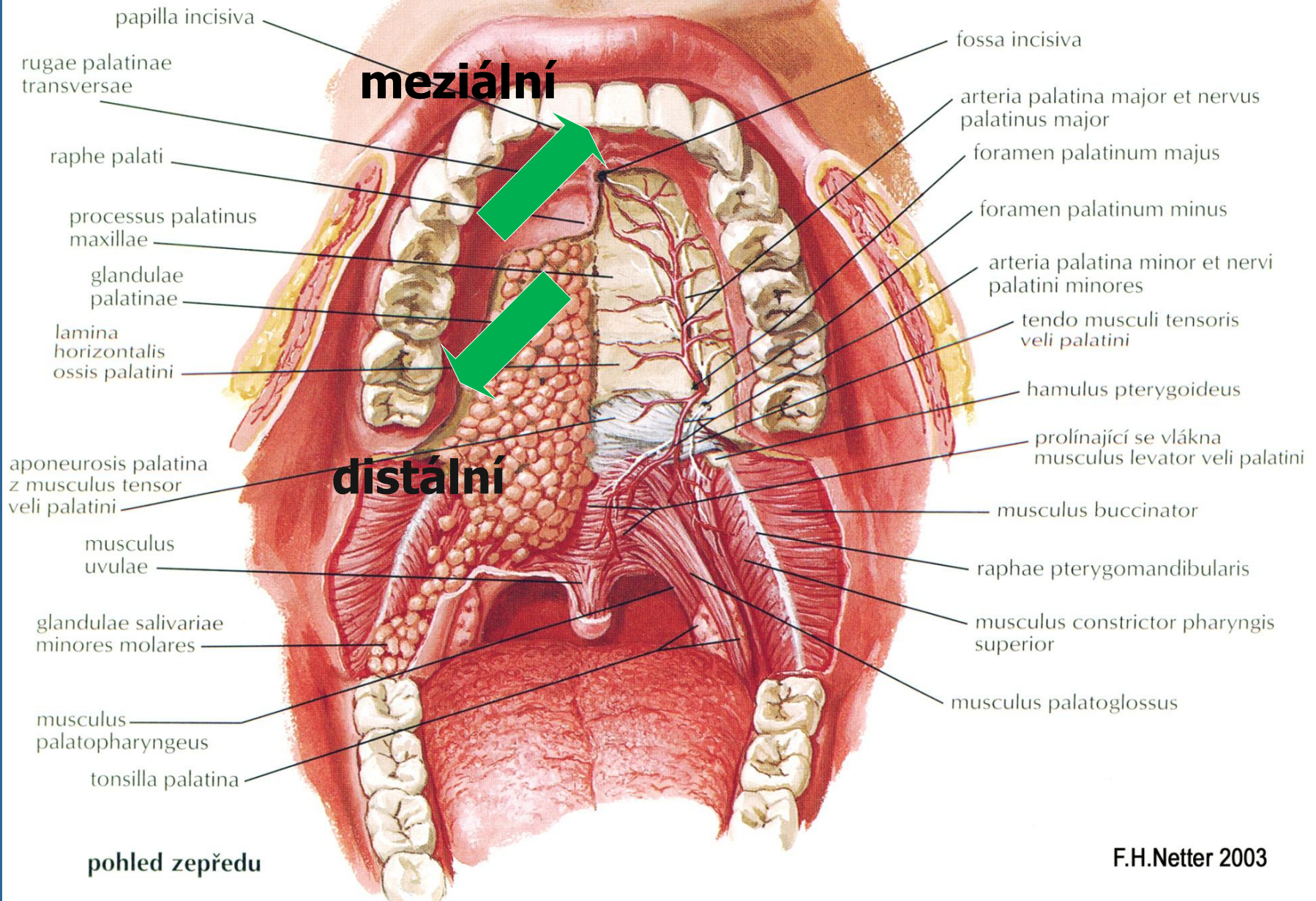
apikální

vestibulární (labiální, bukální)

linguální (palatinální)

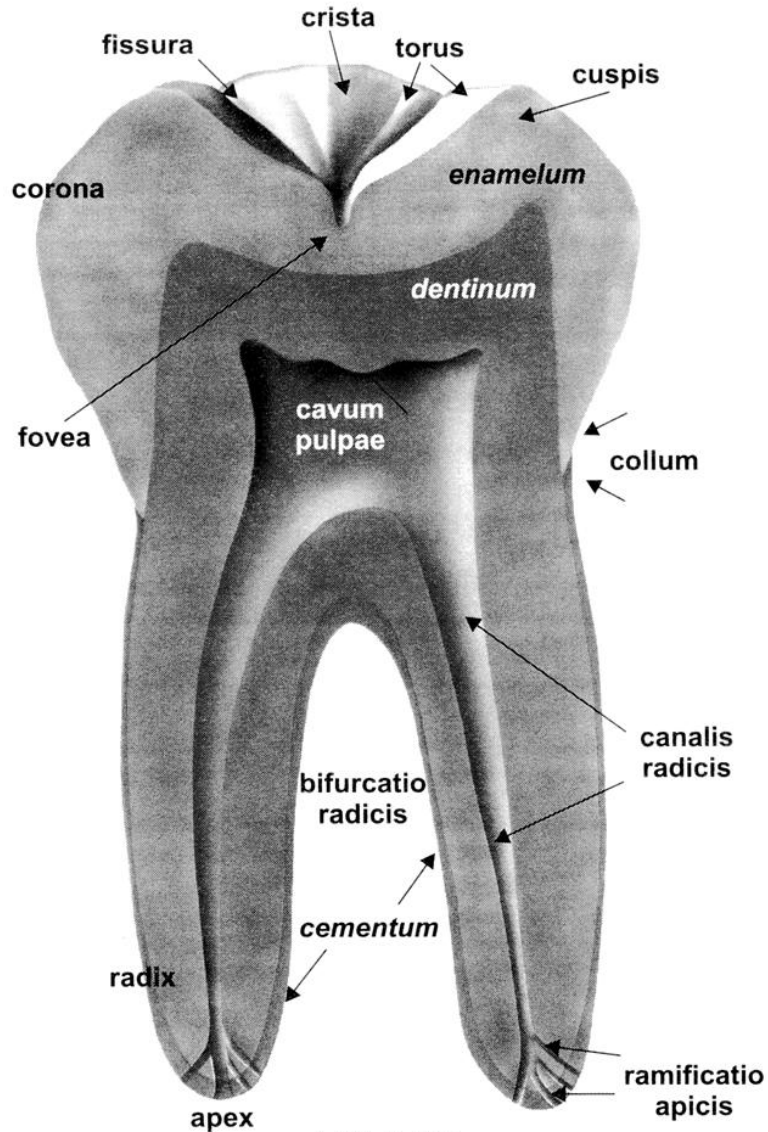
Strop dutiny ústní - patro

Zub a zubní lůžko, periodontium, parodont, gingiva

Části zuby:

Klepáček, Mazánek a kol. 2001

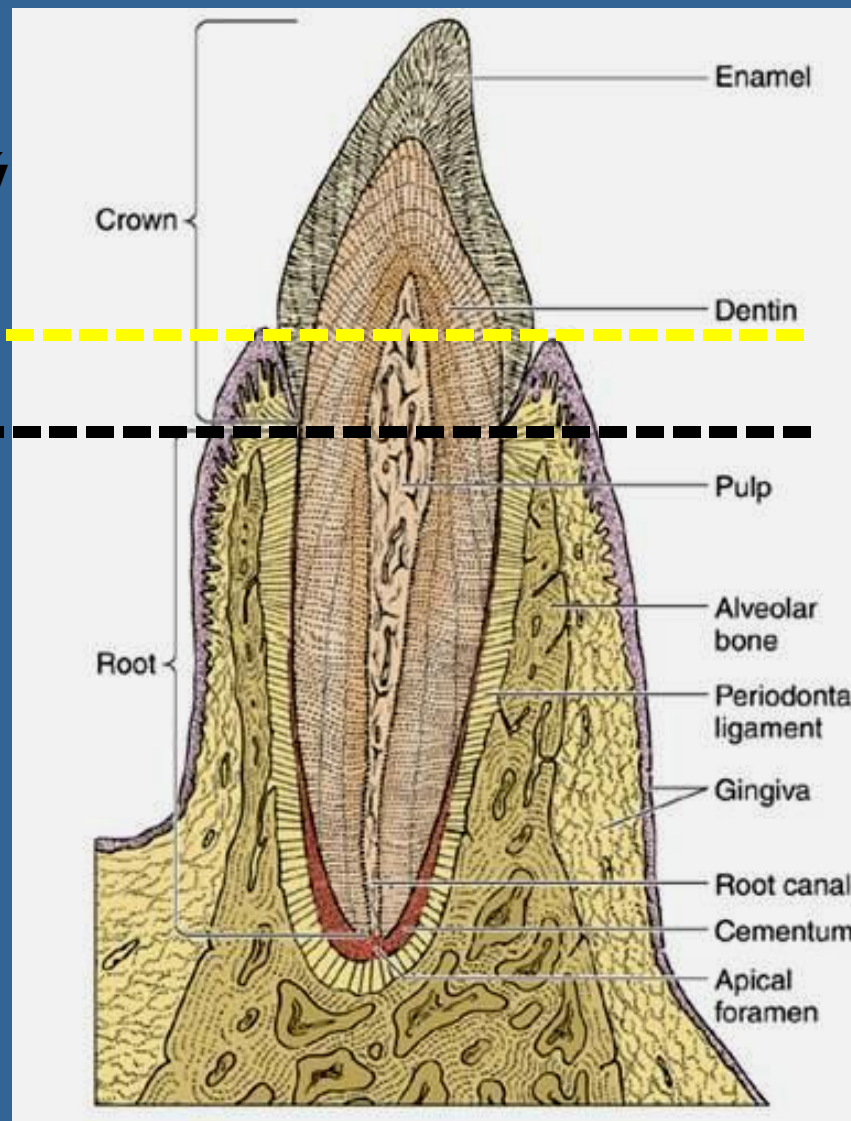
korunka, krček, kořen

dutina **cavitas dentis** přecházející do
canalis radialis dentis

ústí na apexu kořene foramen apicis radialis
dentis

anatomická vs **klinická** korunka, **anatomický**
vs **klinický** kořen

kořen zuby vsazen do samostatného **zubního lůžka (alveolus)**

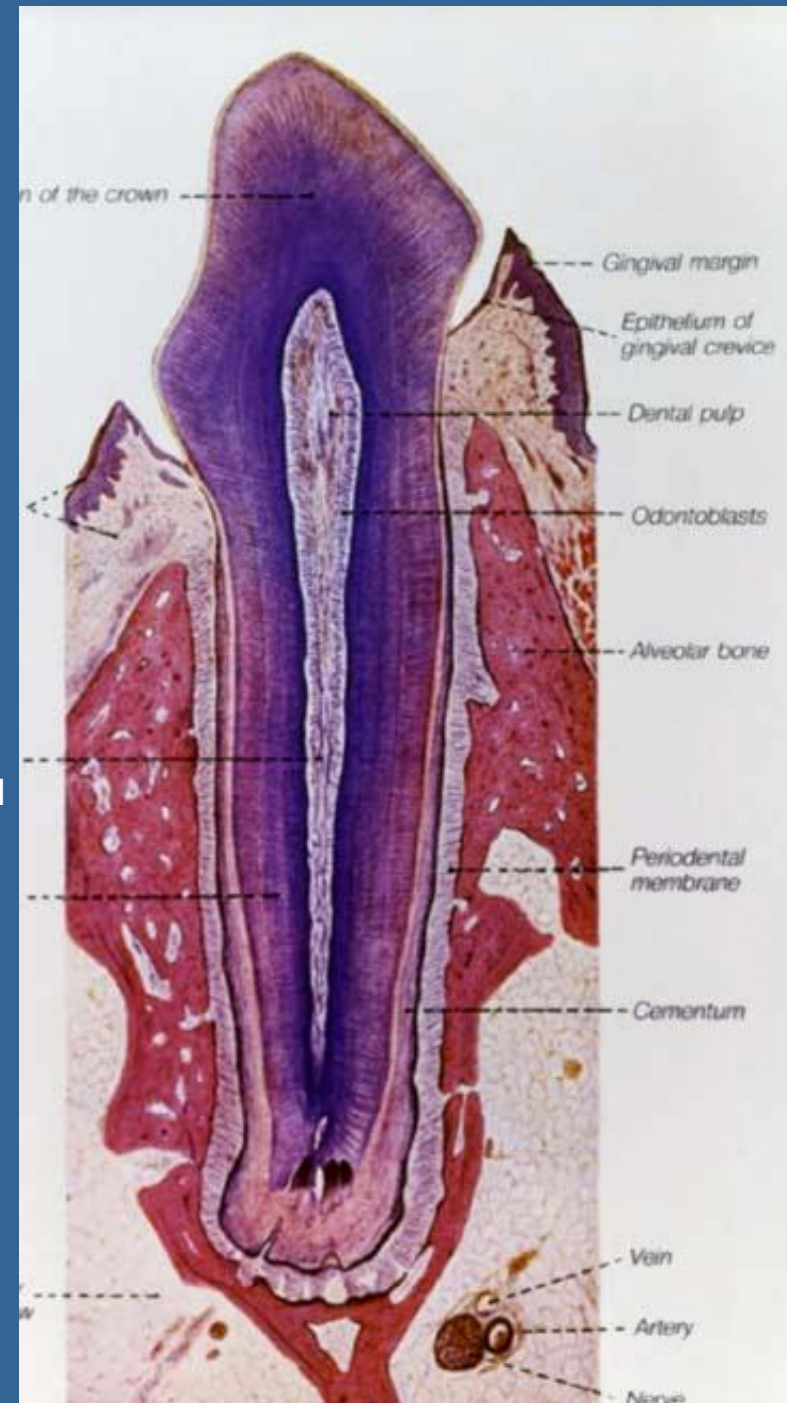
k lůžku je uchycen pomocí proužků hustého kolagenního vaziva = **ozubice (periodontium)**

ozubice společně s cementem zubního kořene a stěnou zubního lůžka tvoří anatomicko-funkční celek = **závěsné zařízení (aparát) zuby**

dáseň - gingiva odděluje závěsné zařízení od dutiny ústní a její epitel je srostlý s krčkem zuby a vytváří **Gottliebovu epitelovou těsnicí manžetu**

parodont = souhrnné označení pro dáseň

+ závěsné zařízení zuby (tj. cement, ozubici a stěnu zubního lůžka)

Tkáně zubu

sklovina - email, subst. adamantina (ř. adamas, adamantos = ocel diamant), substantia vitrea (lat. vitrum = sklenice)

zubovina - dentin, substantia eburnea (l. ebur = slonovina)

cement - substantia ossea, crusta petrosa

zubní dřeň - pulpa dentis

**Tvrdé tkáně zubu -
vlastnosti, původ a základní morfologické rozdíly**

Porovnání tvrdých zubních tkání (a lamelózní kosti)

	sklovina	zubovina	cement	lamelózní kost
barva	modrobílá	nažloutlá (slonová kost)	žlutohnědá	žlutohnědá
anorganická složka váh. % (obj.%)	96 (86)	70 (45)	61 (33)	45 (23)
organická složka váh. % (obj.%)	1 (2)	20 (30)	27 (31)	30 (37)
H₂O váh. % (obj.%)	3 (11)	10 (25)	12 (36)	25 (40)
kolagenní vlákna	žádná	ano /kolmo k dentinovým tubulům /	ano /plst' /	ano /v lamele stejným směrem/
buňky	ameloblasty chybějí	odontoblasty (uloženy na pulpární straně dentinu)	cementoblasty (cementocyty)	osteoblasty osteocyty
krevní cévy	ne	ne	ne	ano (v Haversových kanálcích)
nervy	ne	ano (na začátku dentinových tubulů)	ne	ano (v Haversových kanálcích)

Postupy a preparáty používané ke studiu stavby zubů

- zubní výbrusy
- obarvené řezy z odvápněných zubů
- **SEM vyšetření celých nebo rozlomených zubů** (SEM - rastrovací elektronový mikroskop)

Zubní výbrusy

50 - 70 um tlusté preparáty zhotovené broušením z cca 2 mm zubních plotének

použít lze čerstvé nebo macerované zuby, u nichž organická složka vyschla nebo se rozložila pomocí hnilobných procesů

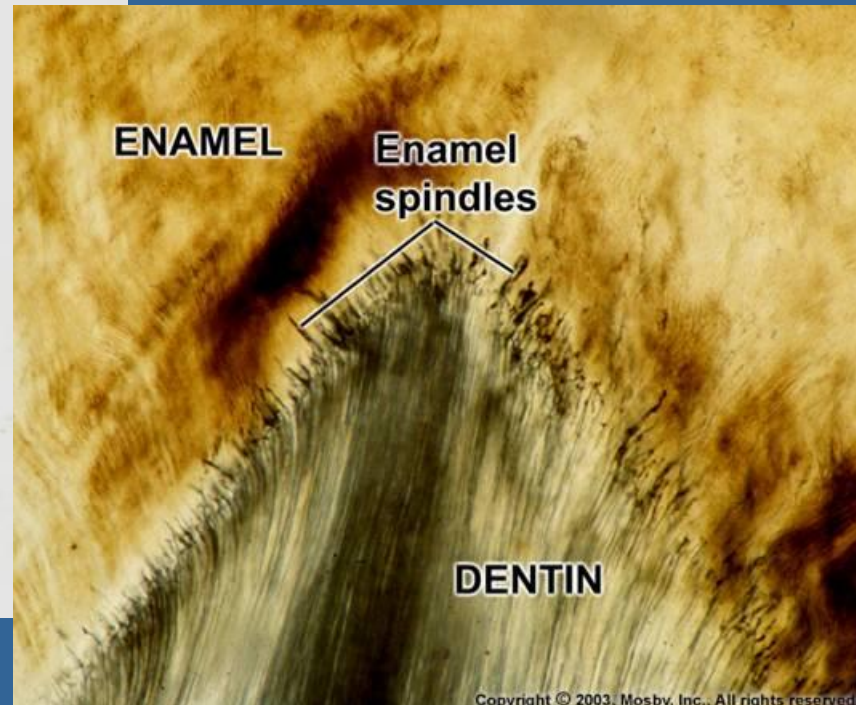
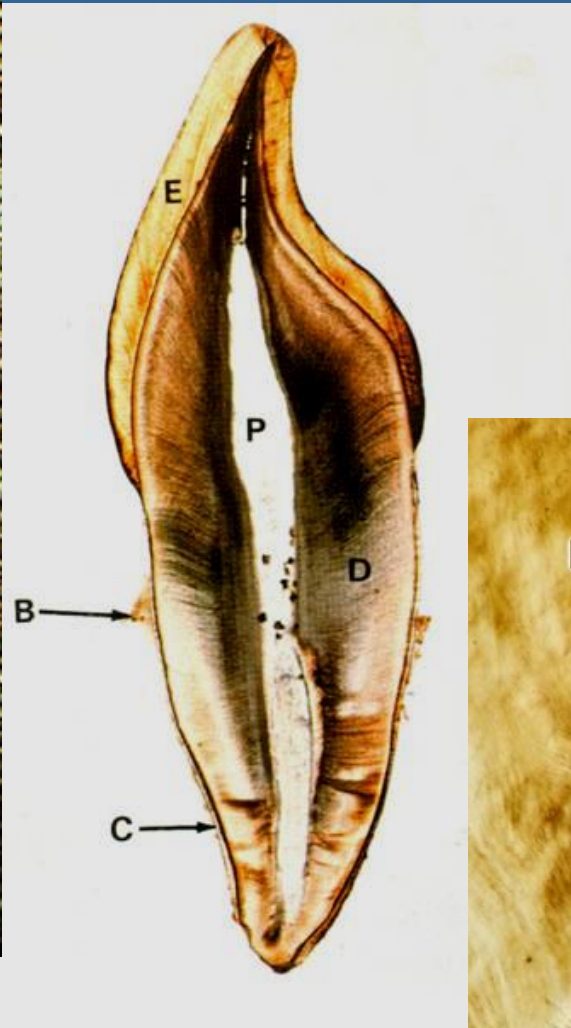
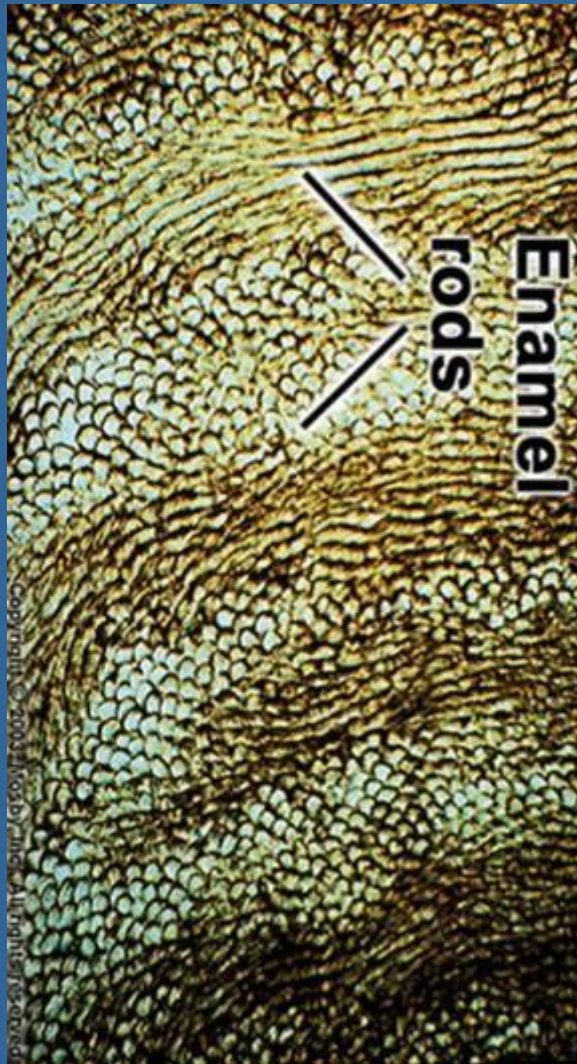
Postup: zub se pilkou nebo karborundovým kotoučkem nasazeným na držák zubní vrtačky rozdělí na 2 mm plátky, které se vybrušují na stále jemnějších brousících kamenech a nakonec na matném skle s použitím speciálních brusných prášků a past (během broušení se ploténka svlažuje vodou)

hotový a dobře vysušený výbrus se uzavře do tuhého kanadského balzámu, který se při montování nad plamenem ohřeje - tak ve výbrusu zůstanou zachovány všechny dutinky a kanálky

příprava výbrusu vyžaduje velkou zručnost

zubní výbrusy

Řezy z odvápněného zubu (po obarvení)

příprava zdlouhavá: odvápnění zubu, zalití zubu, zhotovení a obarvení řezů

odvápnění - dekalifikace zubu: postup, při kterém se účinkem odvápnovacích činidel převedou nerozpustné vápenaté soli (fosfát a karbonát) na soli ve vodě rozpustné

doba potřebná k odvápnění závisí na velikosti objektu a na druhu dekalifikační tekutiny a činí několik **dnů až týdnů**

průběh dekalifikace a změna konzistence odvápněvané tkáně se ověřuje zkusmo (naříznutím skalpelem nebo vpichy preparační jehlou)

dekalifikační tekutiny: používány jsou

- **kyseliny** (např. 0,79 mol/l - 5 % kyselina dusičná, 0,360 mol/l - 5 % kyselina trichlóroctová a 22 - 23 % kyselina mravenčí) - **1 týden**
- **komplexotvorné sloučeniny** - EDTA - etyléndiamintetraoctová kyselina - **2 až 8 týdnů**, velmi dobře zachovávají strukturu tkáně i její barvitelnost

zalití - celoidin nebo celoidin- parafin

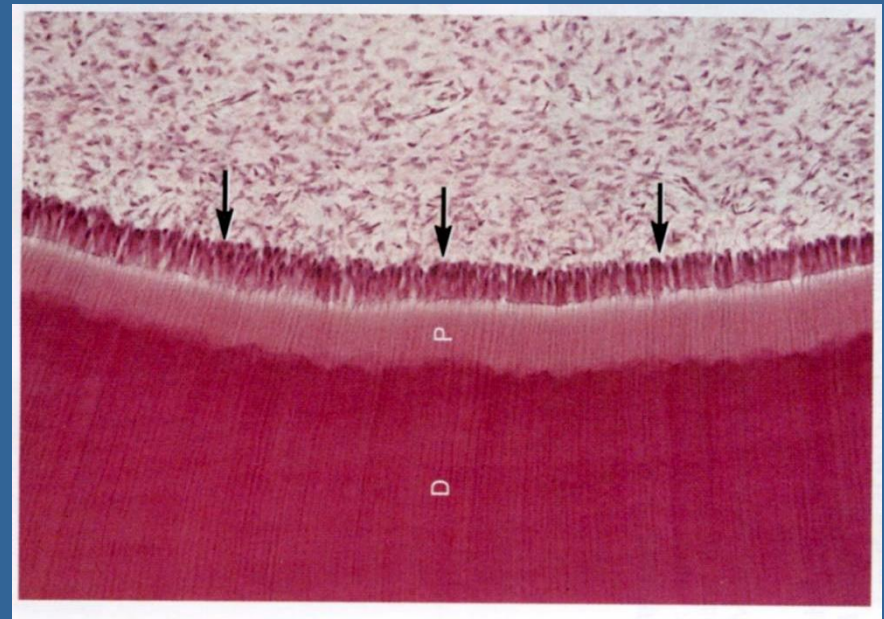
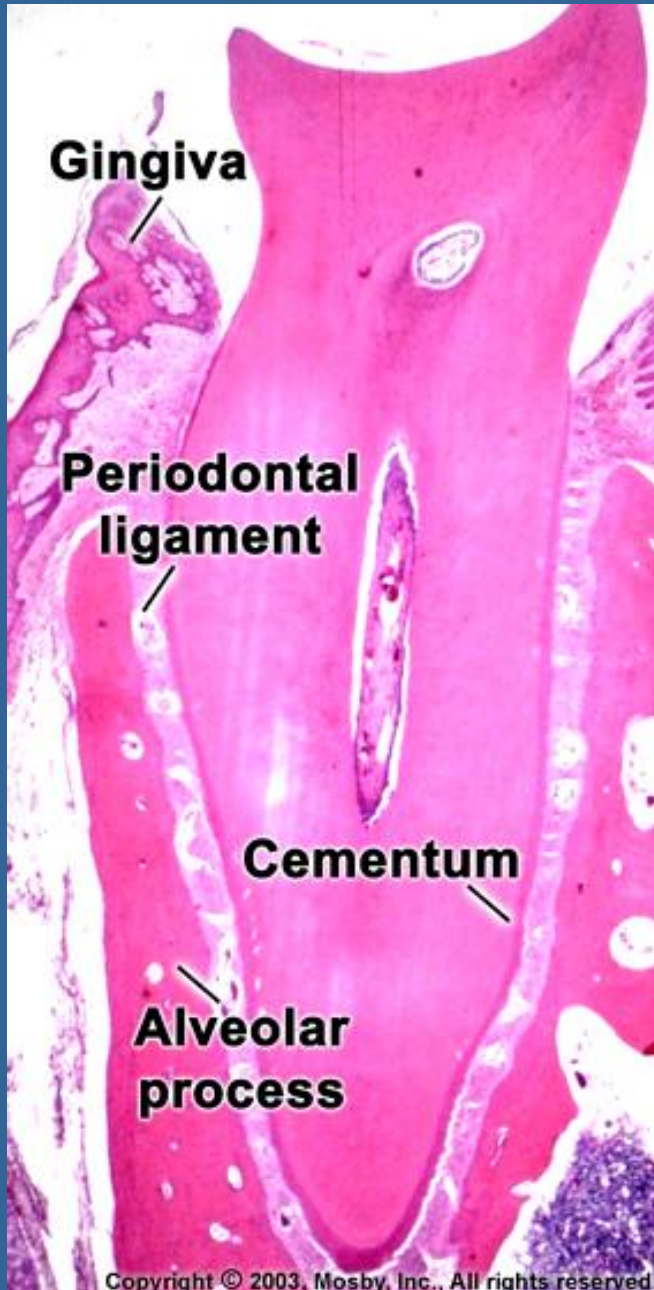
krájení - sáňkový mikrotom

(odvápněný zub lze zmrazit a krájet na zmrazovacím mikrotomu)

barvení: Harrisův hematoxylin a eozinem nebo jiná barviva

obarvený řez z odvápněného zubu

PAMATUJ

na výbrusech - nejsou zachovány měkké tkáně (dřeň, periodontium, gingiva)

na odvápněných zubech není sklovina

Rastrovací elektronová mikroskopie (SEM)

cennou metodu pro studium tvrdých zubních tkání

obraz v rastrovací elektronovém mikroskopu má velkou hloubku ostrosti, což umožňuje umožňuje získat představu o prostorových vztazích a lze vyšetřovat velké objekty

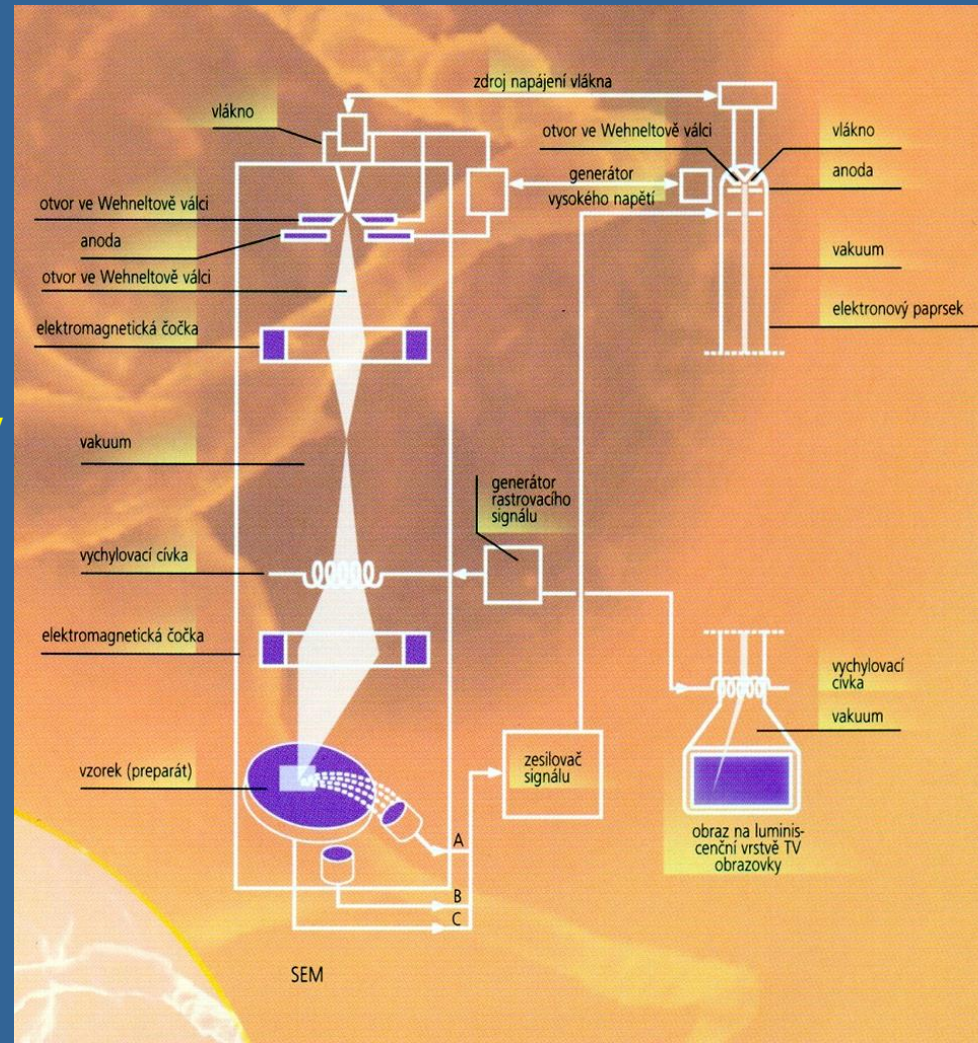
SEM zvětšují od 20 x až 50 000 x (zvětšení je plynule nastavitelné) a dosahují rozlišení cca 10-20 nm

princip SEM:

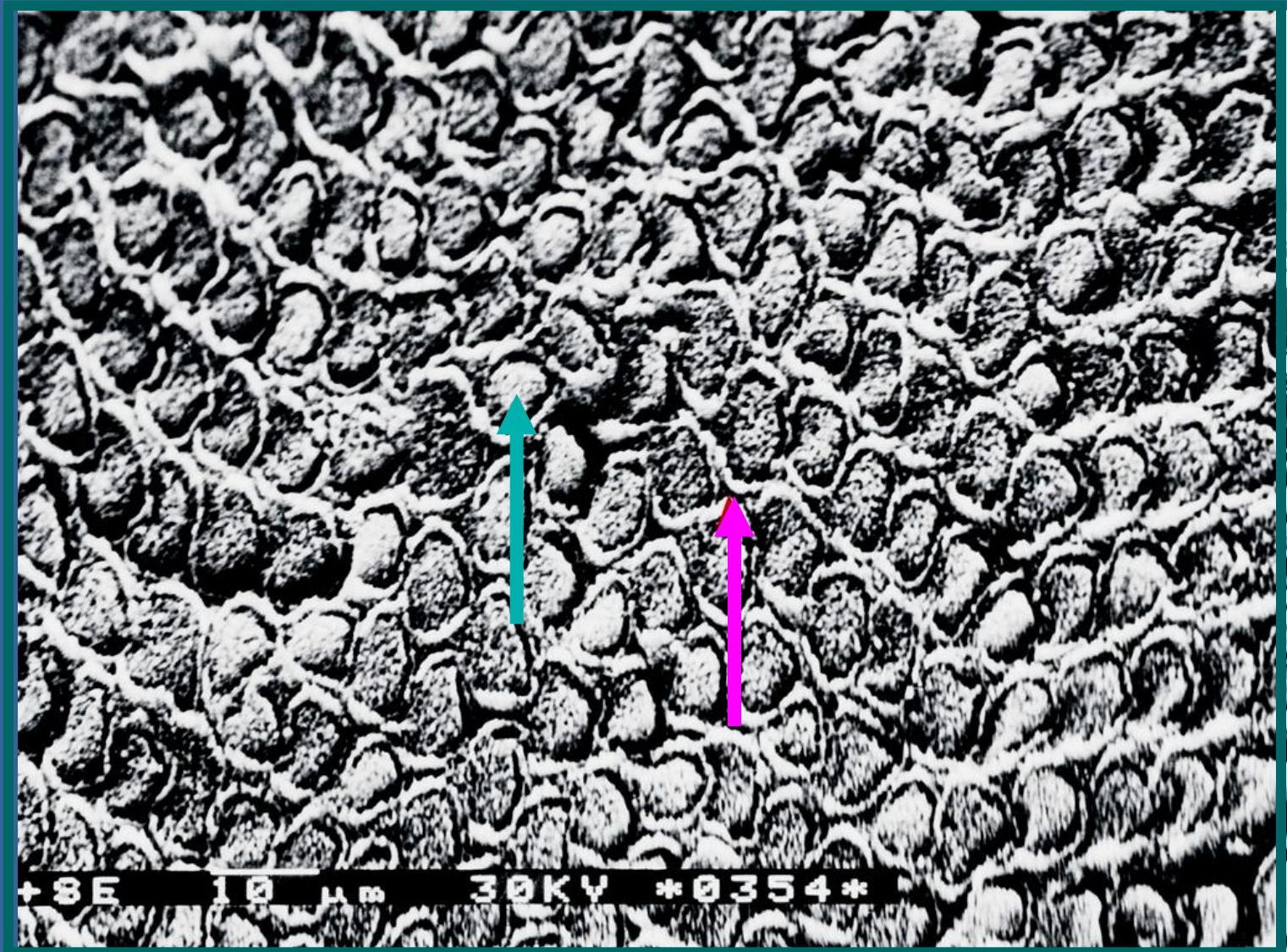
elektronový svazek řádkuje pomocí vychylovacích systémů po povrchu preparátu, část elektronů se odrazí, část je pohlcena a vyvolá vyzáření sekundárních elektronů

zpětně odražené a sekundární elektrony

jsou přitahovány sběrnou elektrodou s kladným napětím a dopadem na scintilátor vybudí světelné impulsy, které jsou světlovodičem přivedeny k fotonásobiči

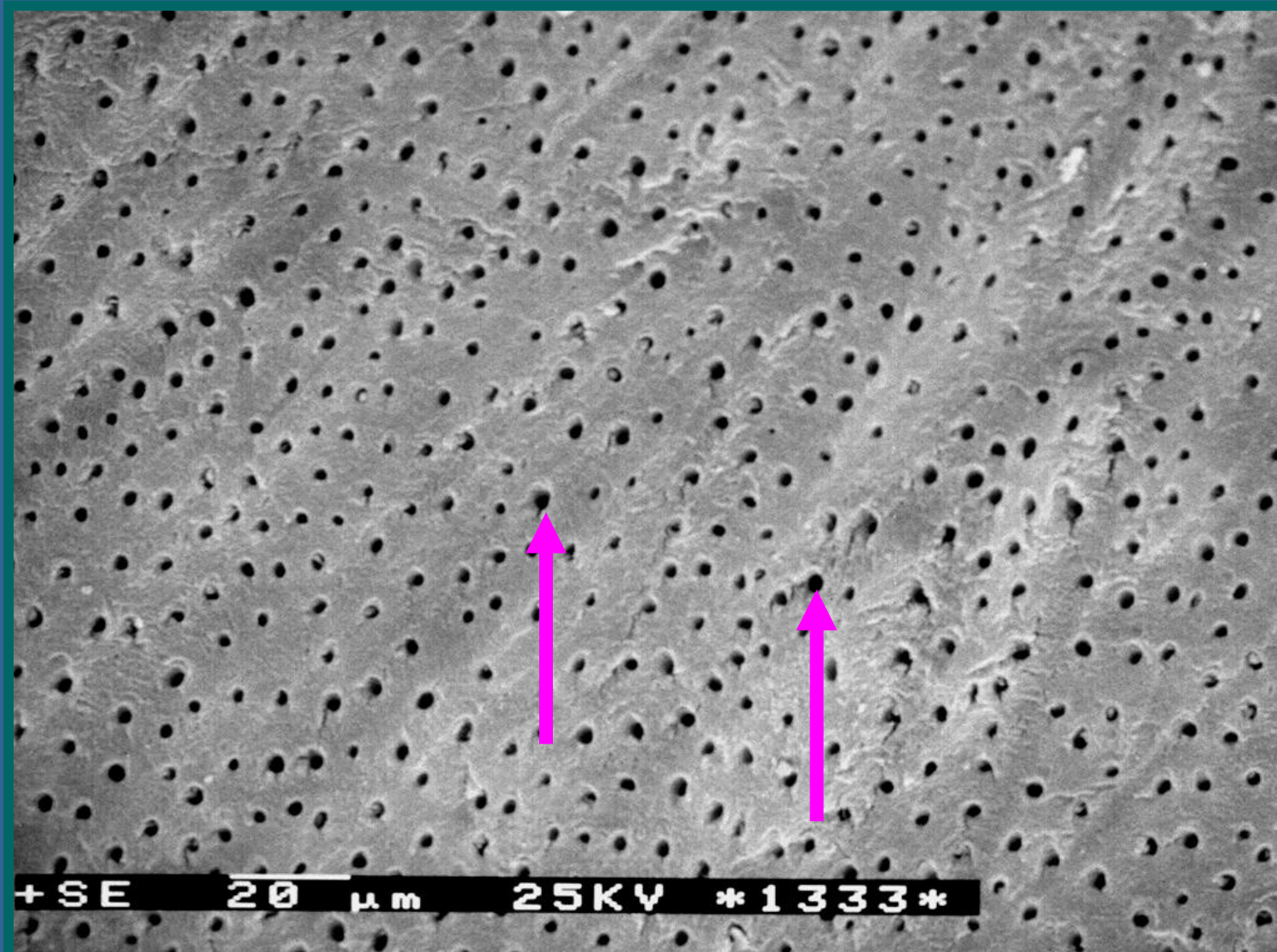

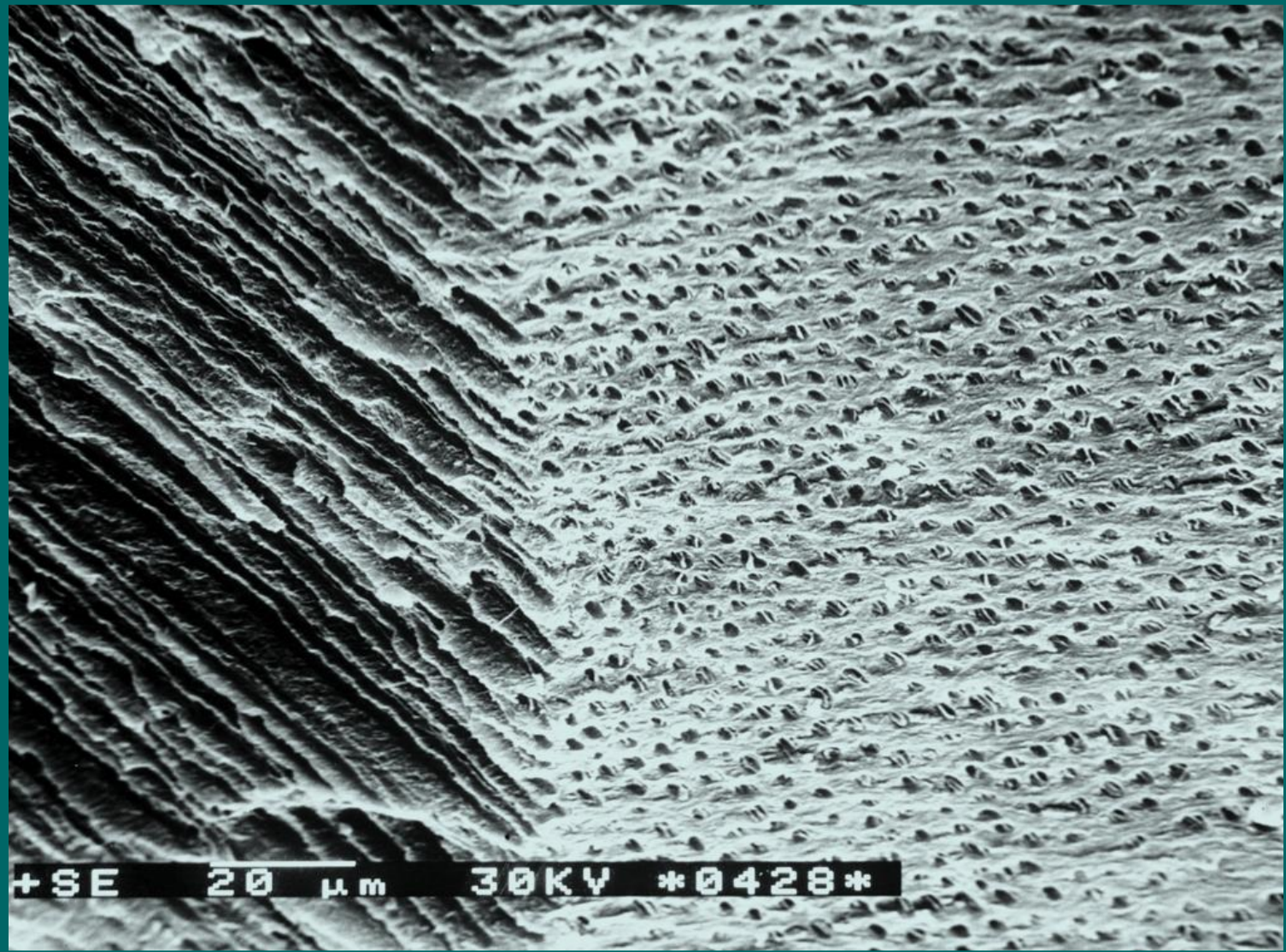
Příčný lom sklovinnými prizmaty. Interprizmatická substance – šipka. SEM, primární zvětšení 3 000x

Šikmý řez dentinem s dentinovými kanálky. SEM, primární zvětšení 1 500x

Dentin na lomu: vlevo dentinové tubuly podélně, vpravo–dentinové tubuly příčně se i zbytky Tomesových vláken. SEM, primární zvětšení 1 500x